

PISANII

S
Â
N
G
E
O
R
Z
E
N
E

IOAN LYPOAIE

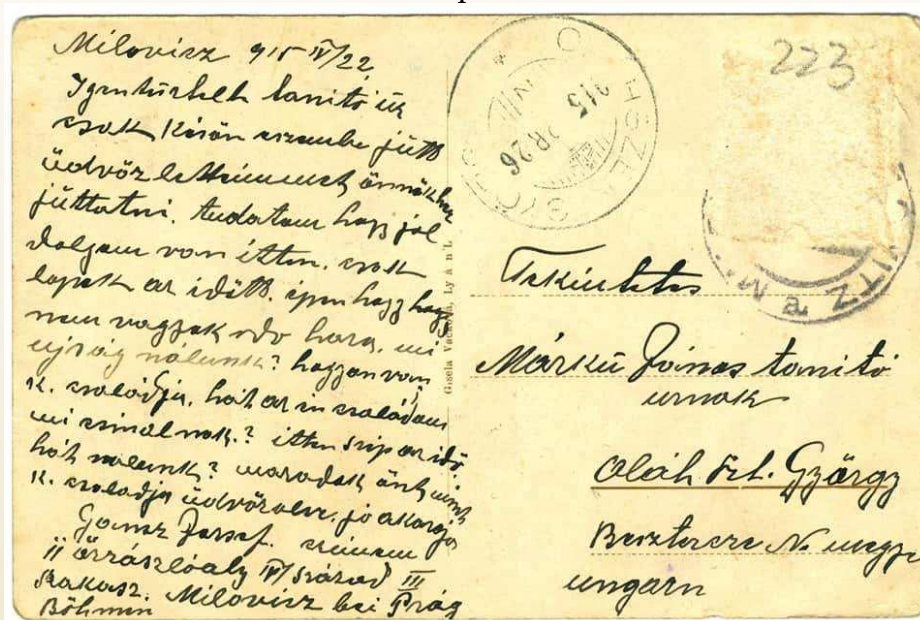
(1853-1901)

SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ
ANUL IX, NR. 5(93), MAI 2020

Carte poștală reprezentând Tabăra militară din Milovicich
- 1915, Aprilie, 22 -

Milovicz, 22 IV 1915

Prea stimată domnule învățător!

Abia acum, în întârziere, mi-am adus aminte și m-am gândit să vă trimit salutările mele. Vă comunic că îmi merge bine aici, nu am nici o ocupație, păcat că nu sunt încă acasă. Ce noutăți sunt pe la noi? Ce vă face familia? Dar ai mei, cum sunt? Aici, vremea e frumoasă. Dar acasă? Transmit salutări familiei Dvs. Cu cele mai alese sentimente, rămân al Dvs. Gancz József.

Adresa mea: plutonul III, Batalionul de pază nr. II, Compania a VI-a, din Milovicz, plutonul III (lângă Praga, Boemia).

Adresată de Gancz József, militar în plutonul III, Compania a VI-a, Batalionul de pază nr. II, din Milovicz, domnului învățător Marcu Ioan din Sângeorz-Băi

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond Învățător Ioan Marcu – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografiile și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL IX, NR. 5(9), MAI 2020

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

REDACȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

COPERTA 1: Prof. Ioan Lupoai

COPERTA 2: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 3: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 4: Carte poștală din Primul Război Mondial

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
<u>EDITORIAL</u>	
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Spre o „biserică vie”</i>	7
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
IOAN LUPOAIE (1853-1901).....	10
<i>Lista de lenevire pentru școala comunală din Sant Georgiu în luna noiembrie 1861</i>	13
<i>Cărticica de ctitorie pentru biserica de peste apă</i>	14
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Noi mărturii despre ieromonahul Ioachim (Ioan) Bâznog</i>	17
<u>RESTITUIRI</u>	
<i>Stațiunea Sângeorzulu din alte vremuri</i>	19
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind stațiunea Sângeorz-Băi în perioada 1918-1922</i>	22
<i>Convocare – Adunare generală ordinară</i>	26
<u>DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – Publicistica</u>	
<i>Graz la finea lui Mărțișor</i>	29
<i>Graz – începutul lui mai 1871</i>	31
<u>MEMORII</u>	
<i>Ziar de război – 1914-1918</i>	35
<u>DIN GRANITĂ</u>	
<i>Năsăud – 5 aprilie 1871</i>	44
<i>Colecta pentru răniții francezi</i>	45
DR. VICTOR ONIȘOR, <i>Calea ferată la Ilva Mare</i>	48
<i>Gavrilă Nechiti – un învoățător veteran</i>	51
<u>COMUNISM</u>	
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Prelungirea termenelor pentru persoane din actualul județ Bistrița-Năsăud aflați în unități și colonii de muncă</i>	53
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Raport general</i>	58
<u>RECENZIE</u>	
Drd. MIHAI-OCTAVIAN GROZA, <i>Recenzie</i>	63

EDITORIAL

SPRE O „BISERICĂ VIE”

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Paradoxal, pe noi, comunismul ne-a păzit într-o oarecare măsură, în felul lui, dar acum „a venit vremea” (Ioan 17:1). Vom fi nevoiți să ne vedem făcuți de rușine de către mijloace mass-media, și pe noi înșine, și pe iubita noastră Biserică, și tot ce avem mai scump și mai sfânt în lume, să răbdăm ocări și prigoane din afară, iar dinlăuntru smintiri, poticniri și vânzări (Apoc. 13:7).

Dacă materialismul acestor ani de comunism a pătruns în societatea românească, să ne fie cu iertare, dar a captat mai întâi Biserica.

Fiecare care urmează și, apoi, termină „Teologia”, își caută o parohie cât mai bogată și cât mai apropiată, nu mai caută bogăția spirituală și „Adevărul”.

Suntem puși în situația de a crea niște oameni de elită. Trebuie să formăm o armată de călugări și preoți care, cu adevărat, să se apropie de poporul acesta.

Ar trebui să ne doară sufletul de țăranul român, nebăgat în seamă, necercetat de nimeni, care cu traista lui, sprijinindu-se în băț în vremea hramurilor, fac zeci de kilometri până la vreo mănăstire. Ar trebui să fie ca altădată, fiecare bisericuță să-și aibă preotul ei¹.

Vremea este ca Biserica să se întoarcă întru ale sale, să ne reînvățăm mai multa încredere în Dumnezeu decât în cele văzute și „mai la îndemână” și să ne sprijinim mai mult pe mijloacele lui Dumnezeu decât pe mijloacele acestei lumi. Iar, aceasta, îndeosebi când aceste mijloace ne silesc să îmbrățișăm și apucăturile acestei lumi, punând deoparte, fie și provizoriu, poruncile lui Hristos. Că, astăzi, de ne vom afla despărțiți de Hristos, ce ne vom face când ne vor întâmpina „porțile iadului”?

Tragedia acestor vremuri e faptul că există prea mulți oameni „morți” la amvoane predicând prea multe predici moarte prea multor oameni morți.

Ce febră aprinsă e acum clădirea de biserici frumoase!? Dar dacă bisericile acestea nu vor fi vii, nu vor fi biserici trăitoare, altarele acestora nu vor vedea niciodată inimi care se pocăiesc. Oamenii zidesc biserici, dar nu intră în ele, tipăresc *Bibliei* dar nu le citesc, vorbesc despre Dumnezeu, dar nu cred în El pentru mântuirea sufletelor, cântă și colindă, dar le uită și pe acestea. Realitatea urâtă e că focul de la altare ori s-a stins, ori abia mai arde.

Poate să nege cineva adevărul că în organizarea și gospodărirea bisericii de azi, povara cea mai arzătoare sunt banii? Accentul nostru, astăzi, este pe „a achita”, pe când al celor din vechime era pe „a se ruga”. Noi, când ne-am achitat cheltuielile, ne-am potolit elanul; ei, când se rugau, se cutremura și se zguduia locul².

¹ Iustin Pârveu, *Abecedar duhovnicesc*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, pp. 47-48.

² Leonard Ravenhill, *De ce întârzie trezirea?* (traducere Valentin Popovici), p. 5.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Cenușăreasa Bisericii de azi a devenit, din păcate, *rugăciunea*. Aceasta e neiubită și nedorită. O predică poate atinge pe oameni. *Rugăciunea, însă, îl atinge pe Dumnezeu*. Predica atinge timpul. *Rugăciunea atinge veșnicia*. Amvonul poate ajunge ușor o vitrină de etalare a talentelor noastre, însă cămăruța rugăciunii coboară în adâncul lepădării de noi înșine.

La această oră tristă, lumea doarme în întuneric, iar Biserica doarme în lumină. Așa că Iisus e rănit *în casa celor ce-o iubeau*. Biserica luptătoare șchiopătă și e luată în răs. Credincioșii de demult cântau:

*Ferice de cei cu duhul sfânt
De cei cu inima zdrobită
Ferice de cei ce plâng
Și rămân tari în ispită.*

Există în aceste versuri trei lucruri importante: *inima zdrobită, regretul și păcatul*.

Întâi, Dumnezeu nu disprețuiește o inimă zdrobită și mâhnită. De pildă, domnul Iisus a luat pâinea băiețelului și a frânt-o; abia după aceea a dat-o mulțimii, spunând: *Acesta este trupul meu care pentru voi se frânge*. Dacă aceea e calea pe care a mers Domnul, n-ar trebui ca ucenicul să meargă pe ea? Încercând să ne salvăm viața, nu numai c-o pierdem, o pierdem și pe-a altora.

Apoi, *regretul pentru păcat*. Profetul Ieremia striga: *O, de mi-ar fi capul plin cu apă*. Dragii noștri, ochii noștri sunt uscați fiindcă inimile ne sunt uscate. Trăim într-o vreme când vrem să fim evlavioși, dar fără pocăință. Cam greu! Psalmistul spune: *ochii mei varsă șiroaie de apă*. Din păcate, omul a căzut. Patimi dezordonate au pus stăpânire pe el. În loc să-L aleagă pe Dumnezeu, care este viața, a ales păcatul care este moartea¹.

Școlile teologice de astăzi, oare mai învață *lacrimile*, oare mai pot? Materia (disciplina) aceasta e predată de Duhul Sfânt. Putem să avem licențe, masterate, doctorate, dacă nu simțim amărăciunea pentru păcatele din vremea aceasta. Mulți cunoaștem un singur fel de predici, ușoare, fără lacrimi, fără suflet.

În al treilea rând, *păcatul!* Cum să rezistăm în fața păcatului? Decât în genunchi! Nu trebuie să ne lăsam amețiți de teoriile omenești. Peste putrefacția aceasta trebuie dat drumul să curgă fluviile de lacrimi, de rugăciuni, de predici inspirate, până ce va avea loc curățirea de păcate.

Ne e rușine de păcat, dar nu ne împotrivim față de el. În fața unei Biserici, tu, omule: rece, cârtitor, nepăsător, nu va capitula veacul acesta imoral, plin de poftă și murdărie. Toți căutăm țapi ispășitori, să dăm vina pe cineva, dar Biserica a încetat să fie o țepușă în coasta lumii.

Ar trebui să mai urcăm o dată Dealul Căpățâniei pe genunchi, ca să privim Crucea, cu smerenie. Biserica trebuie, întâi, să se pocăiască, apoi lumea va crede. Biserica trebuie, întâi, să plângă; apoi vor fi bisericile pline de păcătoși copleșiți de plânsul pocăinței.

Avem nevoie de foc sfânt². Unde e puterea Duhului Sfânt care să distrugă păcatul și să-i atragă pe păcătoși la pocăință? Azi, mi se pare ca suntem interesați în a avea biserici încălzite cu gaz, lemne, decât încălzite cu rugăciuni.

¹ Andrei, Arhiepiscopul Alba-Iuliei, *Dinamica despătimirii - Spiritualitate creștină*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2001, p. 5.

² Leonard Ravenhill, *op. cit.*, p. 20.

SPRE O „BISERICĂ VIE”

Biserica s-a ocupat puțin de tineri. Nu e de-ajuns să se facă cele *Șapte laude* sau *Sfânta Liturghie* și cu asta, gata, am terminat! Pentru tinerii (dar și pentru cei mai în vârstă), care suferă de boala indiferenței, trebuie început cu școala. Copiii noștri cunosc toți fotbaliștii, pe de rost, dar nu știu cine a fost Sfântul al cărui nume îl poartă.

Cine poate spune care e măsura puterii lui Dumnezeu? Oamenii au măsurat masa pământului, să numere stelele. Dar, nimeni, nu poate spune cât de mare e puterea rugăciunii. *Rugăciunea e cât de Dumnezeu de mare!*

Sfântul Ioan Gura de Aur spunea că *puterea rugăciunii a stins tăria focului, a îmblânzit furia leilor, ..., a rupt lanțurile morții, a lărgit porțile Raiului ... Rugăciunea e rădăcina, izvorul, mama a mii de binecuvântări*¹.

De ce sunt așa de puțini duhovnici buni astăzi? Fusese întrebat Sfântul Siluan Athonitul, la care acesta a răspuns:

- *Fiindcă nu sunt ucenici buni!*, extinzând aceste spuse la *cum e Biserica, așa e și societatea sau dacă ostașul doarme, dușmanul cucerește cetatea*². Biserica are nevoie de bărbați ai lui Dumnezeu care trebuie să fie stâlpi de foc, oameni călăuziți de Dumnezeu care să conducă pe cei dezorientați de viață. E nevoie de *Paveli înflăcărați* care să miște *Timoteii timizi*, oameni de foc care să aprindă și să provoace la lumină pe credincioșii care sunt doar cu numele. E nevoie de ostași viteji ai rugăciunii care să stea de veghe în nopțile de rugăciune. E nevoie de slujitori adevărați împotriva profiturilor false, a donațiilor false, a câștigurilor mârșave, căci *ce folosește unui om să câștige toată lumea, dacă își pierde sufletul?* (Marcu 8:36).

Bănuții văduvei și ai săracilor sunt cheltuiți cum nu trebuie. Statisticile umflate, mulțimile de oameni care se declară creștini, elogiile demnitarilor sunt ridicate în slăvi. Toate cu scopul de a atrage publicitate. Totul este numai reclamă în legătură cu ctitorirea de biserici și *pomeni* sau fapte de așa-zisă *milostenie*.

În fond, ceea ce se petrece în lume, este numai imoralitate. Probabil trebuie să ai *sânge și duh de Iov* ca să poți rezista într-o lume ieșită din țâțâni (balamale, s. n.).

Când un om își aruncă averea toată și, apoi, o ia razna, întâmplarea în sine nu este deloc un eveniment. Este un semn al lumii bolnave. Biserica este un lucru așezat și temeinic, dar în egală măsură și scandal. Dar care dintre slujitorii altarelor ar mai fi în stare să declanșeze în sufletul enoriașilor sentimentul *adevăratei beții și nebunii întru Domnul?* Cine își mai lasă acum avutul și urmează Crucea care arde mai slab decât o stea?

Temeiul îndrăznelii celei după Dumnezeu este Învierea Sa din morți, dovada atât de puternică a dumnezeirii Sale. Pe cuvântul Lui, de Dumnezeu dovedit, avem și noi îndrăzneală și curaj împotriva lumii și a morții din noi. Acesta-i temeiul străfund al uceniciei noastre, al cărui capăt este învierea sufletului încă din veacul acesta, în lumea veacului viitor³.

¹ *Ibidem*, p. 37.

² *Ibidem*, p. 38.

³ Arsenie Boca, *Trepte spre viețuirea în monahism*, Editura Teognost, Cluj-Napoca, 2003, pp. 53-54.

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

Medalie comemorativă.

IOAN LUPOAIE

(1853-1901)

Era la 15 Martie 1901. Pe edificiul gimnaziului superior fundațional din Năsăud din nou se vede arborată flamura neagră, acum a treia oară în acest an. Și ce ne vestea? Ne vestea ceea ce după antecedentele date trebuia să concludem; ne aducea trista știre, că de toți iubitul profesor ordinar definitiv Ioan Lupoaiie, după lungi suferințe, a trecut prin moarte din această viață, la vecinica odihnă a celeilalte vieți, lăsând în urma sa în adânc doliu familia, colegii de muncă și numeroșii săi elevi, iar pentru institutul unde muncise și pentru susținătorii aceluia un gol nereparabil.

Născut la 15 Septembrie 1853 în frunțașă comună grănicerească Sângeorgiul român din părinți agricultori, Ioan Lupoaiie, după ce a cercetat școala trivială din satul său natal, la 1865 a intrat în gimnaziul numai cu doi ani înainte înființat din Năsăud, pe care l-a absolvit cu lăudabil succes la anul 1873. Tot în acel an trebuința, ce se impunea de la sine și îngrijirea oamenilor de bine pentru viitoare puteri didactice la gimnaziul, ce acum era completat, îndemnase pe Ioan Lupoaiie a se dedica carierii didactice, și încă în acel an se înscrie ca stipendist al fondurilor grănicerești năsăudene la facultatea filosofică a universității din Cluj ca ascultător la studiul istoriei și al limbii române. La 1877, ca absolvent a aceleia, a fost instituit ca profesor suplinitor pentru anul 1877/78 la gimnaziul din Năsăud. După un an, rezervându-i-se titlul de profesor și dreptul la catedră, iară se reîntoarce la Cluj pentru examenul special de diplomă, pe care-l susține cu succes la 1881, când apoi este numit profesor tot la acest gimnaziu, iar la 1883 instituit definitiv pentru catedra de istorie și limba română.

Înzestrat cu temeinice cunoștințe speciale în istorie și cu frumoase cunoștințe enciclopedice, el a ocupat catedra sa în continuitate până la finea anului școlastic 1899/1900. De la acest timp, Ioan Lupoaiie își luase un concediu de un an pentru căutarea sănătății, dar încă în toamna anului 1900 o boală grea de piept îl legă de patul, în care la 15 Martie 1901, cu dorul în inimă după un trai mai liniștit și o viață în tihnă, de care profesorii noștri rar au parte, și-a dat sufletul în mâinile Creatorului.

După încetarea lui din viață, soția sa iubitoare, acum văduva Maria născută Vărzariu, cu care era căsătorit de la 1884, împreună cu cei patru orfani minori rămași în doliu, au vestit moartea părintelui lor prin un anunț funebral. Corpul profesoral de la gimnaziu n-a publicat un atare anunț ci, arborând flamura de doliu, în conferința confiden-

IOAN LUPOAE (1853-1901)

țială luând dispozițiile pentru înmormântarea cu demnitate a profesorului defunct Ioan Lupoae, a hotărât totodată, că în loc de anunț să deie pe numele lui suma de 28 coroane la societatea de ajutorare „Vasile Nașcu”.

Înmormântarea s-a făcut la 17 Martie 1901 cu pompa cuvenită. Au participat în corpore corpul profesoral de la gimnaziu cu toți școlarii și cu flamura gimnaziului, apoi toate celelalte școli din loc, reuniunea română de lectură, a cărei membru activ era, numeros public inteligent și din popor.

După ceremoniile rituale săvârșite cu concursul corului gimnazial condus de profesorul Emil Ștefănuțiu la locuința defunctului, conductul, pus în mișcare, a făcut stările obișnuite. Ajuns înaintea edificiului gimnazial și aici oprindu-se, profesorul Gregoriu Pletosu rosti următorul *cuvânt de adio*:

Întristat public! Sub sarcina jerei, ce a cuprins pe toți: familie și rudonii, prieteni și cunoscuți, profesori și elevi de la gimnaziul fundațional din loc, patroni și susținători a acestuia, din prilejul trecerii la viață a regretatului profesor Ioan Lupoae, ale cărui reci rămășițe pământești le petrecem acum la vecinica odihnă, să ne oprim pentru un moment în fața acestui institut de educațiune și instrucțiune, unde repausatul în Domnul ani de-a rândul a muncit 24, și care institut acum cu față cernită dă știre despre pierderea nereparabilă, ce a îndurat; să ne oprim ca și de aici, din acest loc, încă să i se zică un ultim cuvânt de adio. Și că tocmai neînsemnatei mele persoane a căzut acest neașteptat rol, este, între altele, poate și o coincidență de întâmplăminte, căci aproape patru decenii de-a rândul am purtat împreună, când ca elevi de o vârstă chiar în acest gimnaziu, când mai apoi ca comilitoni universitari, când în urmă tot aici ca tovarăși de muncă, greul vieții, de care sunt părtași toți aceia, care din nimic și aproape cu nimic năzuiesc a-și face și ei o modestă carieră în viață.

Mă veți întreba, poate, că ce voi avea să vă zic despre repausatul în Domnul? Iată ce. Întristat public! Născut la 1853 din vrednici părinți în frunțașă comună Sângeorgiul român, Ioan Lupoae, cu o bună pregătire elementară câștigată la școala trivială de acolo, la 1865 intră în prima clasă a gimnaziului din Năsăud. Și ca elev gimnazial cunoscutu-l-am pe Ioan Lupoae ca pe unul dintre acei rari școlari care, consecvent și conștient, își fac preparațiile zilnice; ca pe acela care, preparațiile sale nu le ascundea de cei mai puțini talentați; ca pe acela care, către elevii gimnaziali mult mai înaintați în clase, știa să se poarte cu destulă omenie, iar față de cei mai tineri fără aroganță; către superiori totdeauna cu supunerea și respectul datorat.

Cu un examen de maturitate dintre cele mai bune, la 1873, capacitat pentru trebuința de a prevedea gimnaziul cu puteri didactice cât numai se poate de bune, se înscrie la facultatea filosofică a universității din Cluj, dedicându-se pentru cariera didactică. Frumoasă, dar grea carieră. Frumoasă, căci ce poate fi mai frumos, mai nobil, mai moral și umanitar decât a fi deșteptătorul și luminătorul neamului tău și prin aceasta omenirii? Dar grea carieră pentru însemnatele rezultate ce se așteaptă de la ea și pentru marea responsabilitatea ce-l incumbă. Și ea devine și mai grea pentru omul conștiincios, când își aduce aminte și apoi la sine experiență, că această carieră nicicând n-a fost socotită în proporțiunea muncii aplicate la îndeplinirea ei. Ca student universitar, cunoscut-am pe Ioan Lupoae ca pe unul dintre aceia care avea să-și caute de studiu, lăsând afacerile și mișcările de actualitate celor maturi pentru ele și celor chemați a le reprezenta și tracta.

Cu un capital intelectual destul de frumos în obiectele sale de specialitate și cu frumoase cunoștințe enciclopedice, condiție indispensabilă oricărui profesor gimnazial, se întoarce Ioan Lupoae spre a aduce serviciu tocmai aceluia institut, în care și-a luat pregătirea pentru specialitatea sa. Cunoscutu-l-am apoi ca profesor, ca pe unul care, stăpân peste materia de predat, cu tactul recerut, o

IOAN LUPOAE (1853-1901)

știe potrivi capabilității elevilor și timpului disponibil; dar l-am cunoscut și ca pe acela care, cu temperamentul său fericit și cu umorul propriu numai firii lui, știa să-și însenineze și îndulcească chiar cele mai amare zile, pe care se întâmpla să i le aducă ocupația și referințele vieții zilnice; ba el știa să o facă aceasta și pentru alții și, în special, pentru colegi. Uman față de elevii săi, obiectiv în de judecarea prestațiilor lor, el era iubit de dâșșii.

Dar știutu-l-am noi toți și am putut vedea pe Ioan Lupoae, ca membru în societate, luând parte la toate întreprinderile sociale din localitate și, după putință, între împrejurările date și după modul său de a vedea, sprijinindu-le; iar apoi, ca fiu al acestui ținut, l-am mai văzut urmărind cu interes orice mișcare de interes general și cultural ce putea să atingă ținutul nostru.

Iată întrista public, așa a fost Ioan Lupoae, așa l-am văzut, așa l-am cunoscut. Dar el a fost și acum nu mai este. Nu mai este căci, sucombând unei grele boli, care de mult prinsese rădăcini în robustul său organism, s-a supus prin aceasta, totodată, și acelei nestrămutate legi a firii, pe care experiența zilnică a oamenilor a codificat-o în noțiunea <moarte>, ducând cu sine dorul și durerea, că în străduințele sale n-a putut atinge nici măcar acel punct al asigurării situațiunii materiale, de unde alții mai bine situați încep. Și că murind, Ioan Lupoae n-a putut, între împrejurările date, să-și eternizeze memoria și să lase după sine oarecare fapte mari umanitare, poate fi adevărat; a lăsat totuși suvenirul unui tip original și caracteristic printre oameni. Căci original era el de la firea sa, original în traiul său, original în modul de a vedea mersul întâmplărilor, de a le judeca și de a fi întotdeauna mulțumit cu dâșșele; apoi, abstracțiune făcând de la orice slăbiciuni, care putând atinge pe orice pământean, au putut să-l atingă și pe el, caracteristic a fost pentru Ioan Lupoae faptul că răutatea nu s-a putut sălășlui în inima lui, iar urâtele patimi ale ambițiilor personale, ale invidiei și răzbunării care, sub influența năzuințelor materialistice moderne, atât de des se văd astăzi scrise cu cărbune pe fruntea, chiar și a unora de înaltă și hotărâtoare poziție, aceste patimi n-au atins nicicând individualitatea sa.

Iată, deci, că îndreptățită este jelea, pe care fețele cernite ale tuturor și această flamură-simbol o vestește celor ce ar voi să înțeleagă. Dar ea mai este justificată și prin faptul că decedatul este acum a șaisprezecea jertfă, pe care moartea și-a luat-o din șirul acelora care, în decurs de 38 ani, s-au pârândat muncind pe altarul culturii naționale la acest gimnaziu. și îndreptățită va trebui să fie și îngrijirea, pe care moartea sa, tocmai acum, în aceste timpuri de grea încercare, a insuflat-o în inima celor chemați a umple cu demnitate golul rămas în urma lui.

Pentru acea era cu drept ca în calea de unde nu este réntoarcere și în fața acestui așezământ cultural, unde el a servit cu devotament 24 de ani, să se oprească conductul său funebru pentru ca și din partea acelora cu care împreună a muncit și în numele acelora, pentru care s-a ostenit, să i se zică decedatului ultimul cuvânt de adio.

Adio, deci, iubite Ioane, îți zic ție tovarășii tăi de muncă; adio îți zic discipolii pe care i-ai iubit și care te-au iubit. Tu vei duce iubirea noastră și noi îți vom păstra aducerea aminte în veci! Amin!.

Referințe bibliografice:

Anuarul Liceului grăniceresc „George Coșbuc” din Năsăud pe anul școlar 1900/1901, Năsăud, 1901, pp. 5-9; Virgil Șotropa, Dr. N. Drăganu, *Istoria școalelor năsăudene scrise cu prilejul jubileului de 50 de ani (1863-1913) a gimnaziului superior fundațional din Năsăud*, Năsăud, 1913, p. 342; Protopop Grigore Pletosu – *Publicistica*, vol. 1, ediție îngrijită de Pr. Dr. Dan-Marius Goga și Ierom. Drd. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2018, pp. 40-42; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. VI – *Memoria viitorului*, Bistrița, 1987, pp. 235-239.

LISTA DE LENEVIRE

Pentru școala comunală din Sant Georgiu în luna lui noiembrie 1861

Numele și conumele		Nr. casei	Au lenevit școala		Observare
Pruncilor	Părinților		cu teme	fără teme	
Elesie	Vasile Anton	148	-	3	cauză economică
Grigore	Dănilă Berci	179	23	-	bolnav tatăl său
Toma	Simion Răzvanță	236	-	3	cauză economică
George	Ioan Gabor	119	-	1	idem
Alexa	Grigore Jarda	443	-	23	din cauza sărăciei
Gherasim	Vasile Georgeș	224	-	3	cauză economică
Toma	Iacob Puițau	52	-	1	idem
Toma	Cosma Ianăș	276	-	23	idem
Login	Mihai Mutu	216	-	1	idem
Calistru	Vasile Coruțiu	254	2	-	bolnav
Ioan	Precup Cristurean	174	2	-	idem
Tănase	Roman Jojă	357	-	7	cauză necunoscută
Ioan	Simion Marinoaie	87	-	10	sărăcie
Simion	George Oanea	440	3	-	bolnav
Clement	Andrei Anisie	274	3	-	idem
Artene	Larion Mărcuș	433	4	-	sărăcie
Gacea	Dochia Jojă	62	-	23	cauză economică
Nastasia	Lazar Călina	384	3	-	bolnav
Ioana	Dumitru Marica	244	-	3	cauză economică
Ioana	Scridon Rățoi	270	2	-	bolnav
Sofia	Vartolomei Varvari	279	17	-	idem
Ana	Roman Morariu	102	-	23	cauză economică
Ioana	Lazar Dobra	169	8	-	bolnav
Todora	Iacob Luci	239	3	-	idem
Trifilia	Vasile Luci	350	5	-	idem
Ana	Dochia Arman	116	23	-	idem

St. Georgiu la 1 Decembrie 1861

Alexandru Șteopoaie
Învățător comunal¹

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), Fond *Oficiul parohial Greco-Catolic Sângeorz-Băi (1861)*.

CĂRTICICA DE CTITORIE PENTRU BISERICA DE PESTE APĂ ÎN ONOAREA BUNEI VESTIRI A NĂSCĂTOAREI DE DUMNEZEU

Această cărticică s-a făcut prin înscrisul în calitate de capelan în aceasta comuna mea, primindu-și funcțiunea din 26 Aprilie anul Domnului, „Una mie opt sute șase zeci și opt” (1868, s. n.).

Nicolau Georgița

Nr. curent	Anul Luna Ziua	Numele și conumele contribuentului de bunăvoie	Bani în valută austriacă (v.a.)		Notițe
			Fl.	Cr.	
1.	Iunie 1862	Ioan Pop cantor și femeia sa (f. s.) Ioana	5	-	-
2.	Iunie 1862	Mitrofan Pop și Todora f. s.	5	-	-
3.	Idem	Leonte Pop cu Gacea	5	-	-
4.	Idem	Ioan Lupu Halița și Catarina	5	-	-
5.	Idem	Toader Neamțiu și Ana f. s.	5	-	-
6.	Idem	Nechita Jarda cu Șofronia	5	-	-
7.	Idem	Terente Puițau și Irina	5	-	-
8.	Idem	Nechita Marica și Tecla	5	-	-
9.	Idem	Alexiu Alexi și Ileana	5	-	-
10.	Idem	Leonte Galea	2	50	-
11.	Idem	Simion Mutu și Mădălina	5	-	-
12.	Idem	Nicolae Tăpălagă și Todora	5	-	-
13.	Idem	Sofia a Petri	2	50	-
14.	Idem	Angelina Mironău	2	50	-
15.	Idem	Lazar Dobra și Varvara	5	-	-
16.	Idem	Domnița Rațiu	2	50	-
17.	Idem	Simion Flore și Maria	5	-	-
18.	Idem	Basiliu Măriuş și Irina	5	-	-
19.	Idem	Costan Luci și Ileana	4	-	1 fl. v.a. este în restanță
20.	Idem	Florea Puiță	2	50	-

CĂRTICICA DE CTITORIE...

21.	Iunie 1862	Dochia a Petri	2	50	-
22.	Idem	Iosif Ionel	2	50	-
23.	Idem	Miron Jarda	12	-	-
24.	Idem	Cosma Sohorca și Maria	5	-	-
25.	Idem	Nistor Anton și Maria	5	-	-
26.	Idem	Todora Costan n. Berci	2	50	-
27.	Idem	Parasca Anton n. Musteția	2	50	-
28.	Idem	Angelina Costan	2	50	-
29.	1865	Garabeti Gergely și Ana femeia sa au cumpărat 1 stihariu și 2 feșnice pe Sf. Altar în preț	5	-	-
30.	Idem	Eugenia Toma Flore	2	50	A cumpărat 2 icoane și tămâie
31.	Idem	Ioana Petroaie a cumpărat 2 icoane	2	50	-
32.	30/12 1868	Spiridon Pop și Titiana	5	30	Au contribuit la procurarea Sf. Cruci de pe Sf. Altar
33.	30/12 1868	Mihăilă Berci și Nastasia	5	30	Au contribuit la procurarea Sf. Cruci de pe Sf. Altar
34.	30/12 1868	Larion Jarda și Maria f. s.	5	-	Una față de masă pe Sf. Prestol
		Anul 1869			
35.	8/3	Saveta Ioan Pop	3	-	Una pereche mânecări
		Anul 1870			
36.	23/10	Matroana Login Strâmbu	2	50	Locuitoare în parohia Rodna Veche

CĂRTICICA DE CTITORIE...

		Anul 1871 nu sunt			
		Anul 1872 nu sunt			
		Anul 1873			
37.	21/4	Costan Mutu și	2	50	-
		Senia femeia sa	2	50	-
38.	Idem	Nicolau Bădeu	2	50	-
		Parasca femeia sa	2	50	-
39.	Idem	Nastasia n. Bădeu	2	50	-
40.	16/11	Solomia Partene	2	50	-
41.		Irina Suciu	2	50	A donat un procuț de pe jos în biserică
		Anul 1877			
42.	Octombrie 15	Terente și Ileana Urechia	5	-	Plătiți d-lui I. Dărbănu 15/10 ¹

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), Fond *Oficiul parohial greco-catolic Sângeorz-Băi*, Dosar 108 – *Corespondență și documente financiar-contabile, chitanțe, carnet de evidență a donațiilor pentru construirea bisericii*, f. 1-4 (f.-v.).

NOI MĂRTURII DESPRE IEROMONAHUL IOACHIM (IOAN) BÂZNOG

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Ieromonahul Ioachim (Ioan) Bâznog, sângeorzanul călugărit în Muntele Athos, s-a reîntors în satul natal la începutul secolului XX, dorința lui fiind să renască Ortodoxia pe aceste meleaguri, în primul rând cu gândul de a-și construi o biserică ortodoxă¹.

Fiind localnic, s-a stabilit în locul unde s-a născut, în casa și gospodăria rămasă de la părinți. Și-a întemeiat o gospodărie, crescând vaci și viței, cărora trebuia să le asigure hrana. Avea terenuri cu iarbă pe care le putea cosi, dar avea nevoie și de a pășuna animalele. Întreprinde un demers către primăria comunală din Sângeorzul român la data de 10 iulie 1920 în care-i ruga să *binevoiască onorata reprezentanța a-l lăsa să-ți țină două vaci cu viței la casa de „După prag”* (le ținea în grajd) și *a mai și paște fiindcă iarba-i rea, nu o putea cosi peste tot, obligându-se a fi răspunzător când ar face pagubă la cineva*².

Cu o receptivitate de invidiat, reprezentanța comunală convoacă o ședință chiar în ziua următoare, 11 iulie, pentru a dezbate cererea ieromonahului. Ședința a fost prezidată de Alexandru Buia, primarul comunei; mai fiind prezenți grefierul Eliseu Dărăban, secretar comunal; Vasile Șpaimoc, sub-primar, senatorii: Simion Alexi, Maxim Petrașcu, Solomon Cârțu, membrii: Ion P. Andronesi, Iustin Sohorca, Nistor Gabor, Alexandru Mărcușiu, Iacob Gabor, Alexandru Flore, Terente Ionel, Silivan Buia, Nicolae Georgeș, Maxim Georgeș, Sebastian Olar, Victor Andresi, George Cicedea, Maxim Niculai, Alexandru Gagea, Maxim Siminic³. Un membru al reprezentanței, Grigore Lupoae (aici se vede graba autorităților deoarece nu era trecut ca membru în procesul verbal) a propus respingerea cererii pentru că petiționarul s-a făcut vinovat, printre altele, de mai multe contravenții de țarină. În cazul aprobării propunerii, a mai cerut că în concluzie să se specifice fără a i se mai

¹ Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului (AAVFC), Document nr. 6818/6399 – 10.XI.1926; Alexandru Dărăban, *Pagini de ortodoxie sângeorzană*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2018, pp. 96-97; A se vedea Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Bâznog din Sângeorz-Băi*, Editura Charmides, Bistrița, 2009, 140 pag.; Alexandru Dărăban, *Ieromonahii Antonie și Ioachim Bâznog*, Editura Sfântul Nicolae, Brăila, 2013, 278 pag.; Revista *Pisaniile Sângeorzene*, Sângeorz-Băi (2012-2014).

² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), Fond *Prefectura județului Năsăud (cabinet sub-prefect)*, Dosar *Recursul lui Ioachim Bâznog pentru pășune*, f. 2.

³ *Ibidem*, f. 3 (față-verso)

considera dreptul la recurs. Primarul a supus la vot propunerea de respingere și a ordonat votarea nominală, propunere care s-a votat în unanimitate¹.

La data de 12 iulie 1920 ieromonahul face recurs către Pretura Plasei Rodna Veche în care susținea obiecțiile față de votul dat de reprezentanța primăriei. Spunea, ca prim motiv, că reprezentanța comunală când a respins cererea lui nu a fost bine informată pentru că putea dovedi că are la locul numit 10 iugăre, din care 4 iugăre nu le poate folosi cu cositul, ci numai cu pășunea.

Al doilea motiv era că la acel loc avea de lucru numai două luni și familia îi era compusă din șapte persoane și necondiționat le trebuie pentru hrană.

Al treilea motiv era că își lua toată răspunderea asupra eventualelor pagube ce s-ar face la vecinii locului său².

La data de 14 iulie 1920, secretarul primăriei Sângeorzul român trimite și el o adresă către Pretură în care raporta că cererea reclamantului s-a respins în unanimitate pentru că reclamantul are casă în sat, care e foarte aproape de imaș, apoi este un om care se crede asupra legilor și în baza acestora concluziei nr. 78-1920 se execută fără considerare la recurs³. Pretura înaintează, în 5 august, toate documentele către Prefectura județului, care sunt analizate de sub-prefect.

După studierea tuturor documentelor în cauza dreptului de pășunat reclamat de Ioan Bâznog, domiciliat în comuna Sângeorzul român, în urma recursului înainta în contra concluziilor reprezentanței comunale din Sângeorzul român din 11 iulie 1920, se aduce următoarea hotărâre, care prevedea respingerea recursului, aproba concluziile reprezentanței comunale, enunțat în unanimitate de voturi, din motivele aduse în acel document în conformitate cu dispozițiile statutului de pășunat. Hotărârea prevedea un termen de 15 zile de la primire în care se putea apela la Ministerul de Interne – Secretariatul General Cluj. Recursul trebuia să fie înaintat personal sub-prefectului⁴.

Acest „mic proces” a fost ca un preambul, o nimica-toată, față de ceea ce prin ce avea să treacă ieromonahul în următorii ani, când va fi împiedicat să construiască biserica, care-i va fi dărâmată de două ori, va fi bătut și va fi târât prin alte procese de autoritățile administrative și bisericești locale, de confrății ortodocși, dar și de unii membri ai propriei familii.

¹ *Ibidem*.

² *Ibidem*, p. f.n.

³ *Ibidem*, p. f.n.

⁴ *Ibidem*, p. f.n.

RESTITUIRI

STAȚIUNEA SÂNGEORZULUI DIN ALTE VREMURI

PROTOCOL

- conceput în ședința reprezentanței comunale a comunei Sângeorgiul român
ținută la 20 aprilie 1912 -

Fiind prezenți:

Sub prezidiul primarului comunal Alexandru Buia, Maței Buia, Alexandru Flore, Iovu Flore, Alexandru Mărcuș, Niculai Georgeș, Ion Gr. Buia, George Bulța, Simion Alexi, Iacob Cârțu și Ion Ogâgău – reprezentanți comunali și Teodor Marțian – notar comunal.

Prezidiul după ce au constatat că ședința de azi s-a convocat în regulă, declară ședința deschisă și cu verificarea acestui protocol se conving Iacob Cârțu și Alexandru Mărcuș.

Primăria comunală aduce la cunoștință că în ziua de 20 aprilie 1912 s-a finit predarea scaldei „Hebe” la Societatea Acționară „Hebe”. Contractul, inventarele și protocolul despre predare s-au predat casariului (casierului, s. n.) pentru a-l păstra în casa Vertheimiană. La această predare membrii Alexandru Buia, Ion Ogâgău și Alexandru Mărcuș au luat parte 4-4 zile, Teodor Marțian 5 zile. După aceasta se citește protocolul de predare.

Conclus

Se ia la cunoștință raportul și se hotărăște că meta între locul Alexandru Haliță și la locul cumpărat de la Filimon Bulța să se designeze cu pietre statornice. Referitor la D-rul Iosif Luchi, reprezentanța comunală declară că d-sale i s-au conces ieșirea și intrarea către Izvor, dar numai cu picioarele și nici la un caz nu și cu trăsura.

Cu privire la agendele comisiunii, reprezentanța comunale votează lui Alexandru Buia 8 coroane, Ion Ogâgău 8 coroane, lui Alexandru Mărcuș 8 coroane și lui Teodor Marțian 20 coroane. Se hotărăște că această sumă să li se plătească din casa comunală pe lângă chitanță.

Nefiind alte obiecte de pertractat, ședința se ridică, protocolul se încheie și subscie.

Pentru autentificarea acestui protocol

Sângeorgiul român la 14 mai 1912

Alexandru Buia
primar comună

Teodor Marțian
notar comunal¹

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), Fond *Societatea Acționară „Hebe” Sângeorz-Băi*, dosar nr. 4.

Cancelaria avocațială
Dr. Demetriu Ciuta
Bistrița

Bistrița, la 28 martie 1912

Mult stimate domnule arhitect

Neprimind până astăzi programa generală de edificare a locului din Sângeorgiu român, sunt de credință ca fiind împiedicat prin alte agende mai ponderoase, nici nu e încă gata. De aceea, sper că nu vin prea târziu cu încunoștințarea că la sfatul d-tale am cumpărat și cornul străin nord-vestic a locului; așa că acum toate trei laturile, nordică, vestică și sudică sunt în întreaga lungimea lor învecinate cu străzile comunei. Cred că acum și planul de edificare general va putea afla o altă dezlegare și mai frumoasă și mai rentabilă. Așa stând lucrurile nu sunt străin de a abzice și de partea destinată pentru edificii economice – strămutându-le acelea cu totul pe alt loc și grădină care o mai am în Sângeorgiu în altă stradă, - dacă prin aceasta aş aşeza o împărțire mai frumoasă, mai armonică și mai rentabilă a folosirii acestei grădini. Eventual s-ar putea combina și partea nord-vestică a grădinii în cornul nord-estic a locului, pentru dejun, ujină, lăptărie, etc. Însă în dimensiuni modeste și cu înzestrare corespunzătoare unui sezon modest de 6-8 săptămâni. Altcum, eu, întru toate aștept ideile d-tale puse pe hârtie, în costuri și schițări simple fără mult desen.

Aș dori să mă pot apuca în primăvara asta de edificarea barem a unuia din aceste edificii; mă rog, până la Paști să pot primi schițările, ca să mă pot orienta.

Al d-tale devotat
Dr. D. Ciuta

Mult stimatului domn Cesar Popoviciu
Arhitect
Wien¹.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), Fond *Societatea Acționară „Hebe” Sângeorz-Băi*, dosar nr. 4.

PROCES VERBAL

Luat în 13 Faur 1912 în comuna Sângeorgiul român la casele scälzii

Prezenți au fost din partea societății „Hebe” ca emis și expert deosebit Ilie Griga, apoi primarul comunei Alexandru Buia, Iuliu Manz oficianț al societății „Hebe” și Ilarion Bazga, tot ca oficianț al aceleia.

Din partea liferanților¹ de șindile² Ion Pop și Schmidt Maier, Halman din Telciu.

Obiectul:

I. Examinarea unui cuant³ de șindile ce se află depuse în grajdurile scälzii „Hebe” [da]că corespund la condițiunile făcute cu d-l președinte Dr. D. Ciuta ori nu?

După care Ilie Griga expertul emis raportează că șindilele ... a avea conform acordului:

o lungime de 28' sau 73 cm

o lățime de 5'-6' = 13 cm-15 ½ cm și

¼ grosime = 7 mm.,

după aceea propune ca să se ieie un cuant de 10.000 șindile, din care să se aleagă cele bune în % și cele mai slabe iară în %, apoi după aceea să își deie părerea experții.

Ad. I

Comisiunea după ce a examinat în toate grămezile șindilele în genere și în special – a ajuns la concluzia că alegerea șindilelor în forma aceia ar fi numai un lucru zadarnic, fiindcă mai toate șindilele, cu puțină deosebire, sunt într-o formă de groase (cam 4-5 mm.), deci ar rezulta foarte puține procente acceptabile pentru liferanți. Emisii au constatat însă că șindilele sunt făcute din o calitate bună de lemn și așa le clasifică jumătate de bune (acceptabile), iar cealaltă jumătate de puțin acceptabile (din care ¼ parte nefolositoare, înțelegem din una ½ puțin acceptabile).

Și după o consfătuire îndelungată, luând în considerare dauna cea mare ce ar trebui să sufere liferanții, luând în considerare și interesele societății, precum și partea ei morală față de orișicine, face următoarea propunere Mult Onoratei Direcțiuni a societății „Hebe”:

Să primească șindilele conform clasificățiunii, adică cu prețul târguit de jumătate – dacă liferanții se vor învoi cu acea observare, că liferanții să presteze încă restul neliferat⁴ în calitatea și dimensiunea cea mai acceptabilă, adică în lungime de 73 cm., lățime 13 cm. și în grosime de cel puțin 8 mm.

Șindilele să se numere de oficianții societății și numai după aceea să se enunțe numărul ce se află de facto depozitat în grajdurile scälzii, apoi să se facă cunoscut liferanților numărul ce lipsește din una sută de mii. Aserțiunea în pasajul prim după d-l Iuliu Manz afirmă că a primit 83.800 (optzeci și trei de mii și opt sute bucăți), deci liferanții să mai aducă încă 16.200 bucăți de șindile conform hotărârii experților la care expediere societatea are să trimită un plenipotențiat să le ieie în seamă acolo în Telciu și numai după aceea să le ventuzeze liferanții șindilele în Sângeorgiu.

După citire și explicare corectă din vorbă în vorbă părțile au subscris acest protocol.

Alexandru Buia, primar comună

Ilarion Bazga, Manz Iuliu

¹ Liferant = furnizor.

² Șindile = șindrile.

³ Cuant = cantitate.

⁴ Neliferat = nefurnizat.

ASPECTE PRIVIND STAȚIUNEA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA 1918-1922

DORIN DOLOGA

În perioada interbelică Statul Român s-a implicat într-o măsură redusă în dezvoltarea turismului. În aceste condiții Stațiunea Sângeorz-Băi s-a dezvoltat mai ales datorită unor inițiative locale aparținând Primăriei și a unor oameni cu bani care au construit vile.

Stațiunea Sângeorz-Băi are o importanță deosebită din punct de vedere medical, turistic și economic. Din punct de vedere medical calitatea apelor curative din zonă este deosebită în tratarea afecțiunilor aparatului digestiv. În cea ce privește importanța turistică Stațiunea Sângeorz-Băi se evidențiază prin frumusețea reliefului, condițiile favorabile de climă, căile de acces rutiere și feroviare și infrastructura hotelieră, care asigurau cazarea unui număr semnificativ de persoane venite pentru tratament curativ. Importanța economică poate fi exprimată prin vindecarea afecțiunilor bolnavilor, care puteau astfel să își reia activitatea utilă societății, prin veniturile obținute din vânzarea apei minerale îmbuteliate, taxa hotelieră și de ședere în stațiune și prin locurile de muncă pentru personalul medical și cel de deservire.

Stațiunea Sângeorz-Băi este o stațiune cu o bogată tradiție. Băile de la Sângeorz-Băi au început să funcționeze încă din anul 1777, fără a fi însă amenajate în acest sens. Captarea primului izvor de apă minerală a avut loc abia în anul 1858, an în care au fost construite primele construcții pentru băi calde și reci. Proprietarul băilor era comuna Sângeorz-Băi, care le-a arendat pe o perioadă de 50 de ani Societății pe acțiuni „Hebe”, societate cu capital românesc¹.

Deși nu dispunea de capital suficient pentru investiții, Primăria comunei Sângeorz a întreprins măsuri pentru dezvoltarea stațiunii, atât cât i-a stat în putință. În acest sens a expropriat terenuri aflate în apropierea băilor pentru lărgirea locurilor de plimbare pentru vizitatori, a ridicat o construcție pentru îmbutelierea apei minerale, a amenajat camerele Hotelului „Hebe” pentru îmbunătățirea confortului vizitatorilor, a introdus un sistem de încălzire a apei minerale pentru băi calde, a adus îmbunătățiri băilor și locuințelor și a plantat arbori în locurile de plimbare a vizitatorilor. Stațiunea propriu-zisă din localitatea Sângeorz-Băi avea o întindere de 30 de iugăre (17,4 hectare). Din această suprafață parcul ocupa o suprafață destul de

¹ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud (în continuare ANBN), fond *Serviciul Sanitar al Județului Năsăud*, dosar 21, f. 4.

DORIN DOLOGA

mare, de 15 iugăre (8,7 hectare), unde se aflau plantați diferiți arbori, ca molizi, brazi, tei, mesteceni, frasini și tufișuri¹, ceea ce făcea ca acest loc să fie unul plăcut pentru vizitatori.

Numărul locurilor de cazare nu era foarte mare, dar pentru perioada respectivă era unul semnificativ. Există un hotel care avea 40 de camere cu 60 de paturi pentru cazarea vizitatorilor. Pentru hrănirea vizitatorilor existau 2 restaurante și 1 cofetărie, iar pentru petrecerea timpului liber exista o popicărie, teren de tenis, un pian, masă de biliard și jocuri de șah. În apropierea băilor existau șapte vile particulare. Cea mai mare, aparținând lui Solomon Haliță, avea 12 camere, urmată de cea a lui I. Moldovan cu 6 camere și a doctorului Andrei Monda tot cu 6 camere, a lui Teodor Marțian cu 5 camere, iar cele mai mici erau a lui Leon Scridon cu 4 camere, a lui Sever Mureșan cu 4 camere și a lui Iulian Chitul tot cu 4 camere. Împreună, cele 7 vile dispuneau de 41 de camere. În afară de hotel și vile, vizitatorii se puteau caza la locuitorii din Sângeorz-Băi, care dispuneau de locuințe corespunzătoare². În anul 1922 pentru o cameră cu un pat aflată pe terenul băilor se plătea 16 lei, iar pentru o cameră cu două paturi 25 de lei. Particularii solicitau pentru închirierea locuințelor sume mai mari, cuprinse între 40 și 80 de lei pentru o cameră³.

Renumele Stațiunii Sângeorz-Băi era dat de apele minerale cu proprietăți unice în țară și chiar în Europa. Din cele 4 izvoare din Stațiunea Sângeorz-Băi, 3 erau captate, însă nu foarte bine, o mare parte din acidul carbonic evaporându-se, iar 1 curgea liber⁴.

Ca și compoziție, apele minerale din Stațiunea Sângeorz-Băi erau alcaline – clorurate și gazoase. Conform analizei efectuate la 11 iulie 1913 de către șeful laboratorului de chimie al Institutului Geologic al României, L. Edeleanu și chimistul V. Dimitriu, compoziția apei minerale era de 1,1780 gr./l. carbon, 1,7320 gr./l. clor, 0,4886 gr./l. calciu, 0,1398 gr./l. magneziu, 0,0095 gr./l. fier, 2,0508 gr./l. natriu, 0,1390 gr./l. kalium și 2,4210 gr./l. acid carbonic⁵.

Stațiunea Sângeorz-Băi dispunea de personal calificat pentru tratarea celor care sufereau de diferite afecțiuni. Cura de apă minerală era prescrisă pacienților de trei medici cu vechime, Teofil Tanco, Andrei Monda și Iulian Chitul⁶.

O parte din apa minerală din Stațiunea Sângeorz-Băi era destinată comercializării. Anual circa 200.000 de litri de apă minerală se comercializau sub denumirea „Hebe”⁷.

Deși la sfârșitul Primului Război Mondial situația comunei Sângeorz-Băi era

¹ *Ibidem*, ff. 4, 5.

² *Ibidem*, f. 4.

³ *Ibidem*, dosar 169, f. 3.

⁴ *Ibidem*, dosar 21, f. 4 v.

⁵ *Ibidem*, f. 4.

⁶ *Ibidem*, f. 5.

⁷ *Ibidem*, f. 5.

ASPECTE PRIVIND STAȚIUNEA SÂNGEORZ-BĂI ÎN PERIOADA 1918-1922

una grea, în anul 1918 aici au venit pentru tratament un număr de 335 persoane, în anul 1919 numărul acestora a sporit la 515 persoane¹, iar în anul 1922 a ajuns la 776 persoane. Din cele 776 persoane care au vizitat Stațiunea Sângeorz-Băi în anul 1922, cei mai mulți, 373 la număr erau evrei, urmați de 165 români, 145 germani și 93 maghiari². Faptul că evreii erau cei mai mulți vizitatori ai Stațiunii Sângeorz-Băi se explică prin faptul că aceștia, fiind în mare parte comercianți, aveau o stare materială mai bună. Sezonul de băi dura 3 luni. Acesta începea în data de 15 iunie și se termina la 15 septembrie³.

În ceea ce privește taxele plătite, acestea nu erau foarte mari, fiind destul de accesibile. O baie caldă costa 20 coroane, iar o baie rece 4 coroane. Taxa pentru cura balneară era de 60 de coroane pentru o persoană și 40 coroane pentru o familie⁴.

Existau și o serie de aspecte mai puțin pozitive în ceea ce privește Stațiunea Sângeorz-Băi. Acestea sunt menționate în anul 1922 de către Serviciul Sanitar al Județului Năsăud și se referă la mai multe aspecte. Astfel, se atrăgea atenția asupra faptului că nu se respecta într-o măsură suficientă liniștea celor veniți la tratament, vizitatorii aflați în trecere și cei sănătoși petrecând uneori toată noaptea până în zori. Un alt aspect semnalat se referea la faptul că pregătirea mâncării nu era supravegheată de un medic și că nu exista mâncare dietetică pentru cei care sufereau de afecțiuni de stomac, intestine și rinichi. Starea de igienă a băilor și a toaletelor Hotelului „Hebe” nu era una optimă. Apa din pârâul Borcut cu care se spălau sticlelor înainte de îmbuteliere era insuficient de curată, fiind nevoie de apă potabilă. În ceea ce privește izvoarele, nu se depuneau eforturi suficiente pentru păstrarea curățeniei în jurul acestora și era nevoie ca acestea să fie acoperite. Deși întins și dispunând de diferiți arbori plantați, parcul nu era suficient de bine întreținut, lipsind băncile și filigoriile⁵ pentru adăpostire pe timp de ploaie, iar cărările nu erau stropite și măturate. Era de asemenea necesar ca Stațiunea Sângeorz-Băi să dispună de două camere separate unde să poată fi tratați cei care contactau boli infecțioase⁶. În timp aceste probleme și-au găsit rezolvarea, starea de igienă a stațiunii îmbunătățindu-se. Tabloul situației localității Sângeorz-Băi, care dispunea de ape minerale prielnice sănătății, este în perioada 1918-1922 cea a unei stațiuni aflată într-un stadiu incipient de dezvoltare. Lipsa capitalului, fie local, fie din afara zonei, făcea ca dezvoltarea stațiunii să fie anevoioasă. În aceste condiții dezvoltarea acesteia s-a făcut într-un ritm lent și aleatoriu, în funcție de disponibilitățile Primăriei și interesele unor investitori privați.

¹ *Ibidem*, f. 5.

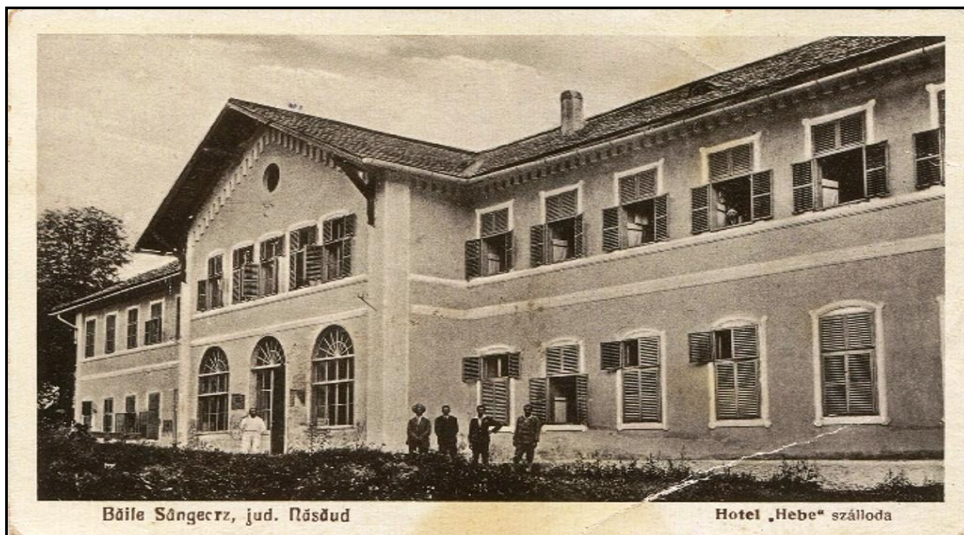
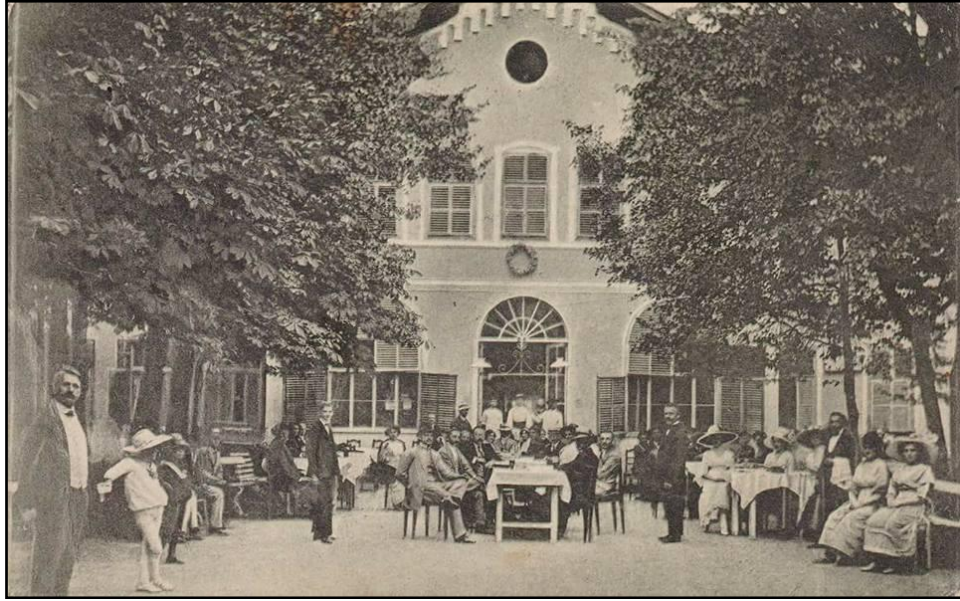
² *Ibidem*, dosar 169, f. 3.

³ *Ibidem*, dosar 21, f. 5.

⁴ *Ibidem*, f. 5.

⁵ Chioșcuri de lemn.

⁶ ANBN, fond *Serviciul Sanitar al Județului Năsăud*, dosar 169, ff. 6, 7.

CONVOACARE

Domnii acționari ai societății acționare „Hebe” Sângeorzul-românesc sunt invitați a participa la

Adunarea generală ordinară

Care se va ține Duminică în 28 decembrie a. c. orele 11 a. m. în Năsăud, localul băncii „Aurora”. Pentru cazul când această adunare nu s-ar putea ține din lipsa voturilor recerute, prin aceasta se convoacă o a doua adunare, care se va ține Duminică în 4 ianuarie 1925 orele și locul fixat, în care vor aduce hotărâri valabile membrii prezenți.

ORDINEA DE ZI:

1. Darea de seamă a Consiliului de administrație și raportul Comitetului de cenzori asupra gestiunii anului 1923.
2. Aprobarea Bilanțului și a contului de Profit și Pierdere încheiate la 31 decembrie 1923, distribuirea beneficiului net și descărcarea Consiliului de administrație și Comitetului de cenzori de gestiunea lor pe anul 1923.
3. Sporirea capitalului societar.
4. Eventuale propuneri înaintate conform statutelor.
Sângeorzul-românesc, la 19 decembrie 1924.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

Tabloul comparativ al conturilor principale de la înființarea societății 1912-1923

Anii	Capital social - coroane -	Fonduri de rezervă - coroane -	Profit - coroane -	Pierdere - coroane -	Dividende
1912	100.000	-	-	12.645,31	-
1913	100.000	-	-	15.379,64	-
1914	100.000	-	-	25.998,65	-
1915	100.000	-	-	31.328,09	-
1916	160.000	-	-	27.887,26	-
1917	160.000	-	-	9.238	-
1918	160.000	3.110,29	10.090,29	-	5%
1919	160.000	9.297,91	20.625,44	-	9%
	Lei	Lei	Lei	Lei	
1920	80.000	8.366,64	12.392,31	-	10%
1921	99.300	15.929,97	21.450,79	-	11%
1922	600.000	29.994,03	48.203,56	-	12%
1923	600.000	79.797,87	164.011,94	-	15%

CONVOCARE ... ADUNARE GENERALĂ ORDINARĂ

Bilanț cu 31 decembrie 1923

ACTIVA			PASIVA		
Cassa	574	24	Capital societar	600.000	-
Cassa de păstrare poștală	1.394	53	Fond de rezervă	11.070	74
Realități	12.000	-	Fond de edificare	19.523	29
Mașinării	227.558	50	Creditori	160.953	16
Adaptări la băi	28.788	37	Dividentă anul 1918	405	
Debitori	133.177	43	Dividentă anul 1919	1.143	
Investiri contractuale	300.488	93	Dividentă anul 1920	1.520	
Mobiliar	95.648	25	Dividentă anul 1921	4814,70	
Lăzi, sticle	182.696	88	Dividentă anul 1922	8015,30	15.898
			Spese de emisiune	7.870	-
			Dare neplătită	5.000	-
			Beneficiu net	164.011	94
	984.327	13		984.327	13

Contul Profit și Pierdere

IEȘITE			INTRATE		
Interese	2.060	91	Apă minerală	116.171	83
Arândă	12.500	-	Băi	98.804	25
Dare	8.977	63	Taxă de cură	2.430	-
Luminat	17.036	-	Chirii	86.750	-
Muzică	2.260	-	Diverse venite	20.875	65
Spese	58.495	25			
Salare	59.690	-			
Beneficiu net	164.011	94			
	325.031	73		325.031	73

Sângeorzul-românesc, la 31 decembrie 1924,

Pentru contabilitate: ss. Emil Șerban, administrator

Consiliu de administrație:

Dr. Teofil Tanco - președinte, Solomon Haliță, Văduva Maria Dr. Ciuta, Dr. Leon Scridon, Alexandru Haliță, Dr. Dionisiu Login, Emil Mărcușiu, Dr. George Linul, Ștefan Scridon, Dr. Dumitru Hodor, Leon Bancu.

Subsemnatul comitet de cenzori am examinat conturile de mai sus și le-am aflat în deplină consonanță cu registrele societății

Sângeorzul-românesc, la 19 decembrie 1924.

Comitetul de cenzori:

Dr. Iulian Chitul – președinte, Alexiu Candale, Ioan Șerban, Octavian Mărcușiu¹

¹ *Gazeta oficială* a județului Bistrița-Năsăud, Bistrița, Anul XXII, 1924, nr. 51-52, p. 169.

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

- PUBLICISTICA -

GRAZ LA FINEA LUI MĂRȚIȘOR

V-am fost amintit cu altă ocaziune despre pregătirile enorme ce le făceau prusofiliile austrieci de dincoace de Laita¹ și cu deosebire [a]cești din capitala Stiriei², pentru celebrarea victorie prusești de pe clasicul pământ al Franței. Să vă relatez acum, pe scurt, despre reușita acelor festivități prusești aranjate în sânul Austriei cu mulțămăta pentru Sadowa³.

În Austria să se celebreze festivități în onoarea unui despotism feudal, ce numai cu patru ani înainte îi înfipse pumnalul de moarte, sună foarte paradox; însă ce să-i faci. Așa e lumea astăzi. Cu toate acestea germanii austrieci sunt cei mai patrioți, nu se jenează a susține, că numai dâșii mai susțin Austria. Sărmana Austria. Popoarele care și-au vărsat sângele pentru tine, li se deneagă chiar și patriotismul de acei mameluci ce dâșuiesc cu inamicul tău de moarte, ce-ți țintește nimicirea ta, nu cutează nici să-și atribuiască numele ce li se compete. Însă ce să ne mirăm. Astfel de exemple mai vedem destule în cartea popoarelor. Sentința marelui Schiller: „Undank ist der Welt Lohn”⁴ o găsim aplicată și la popoare. Și ca să ilustrăm acest adevăr prin un exemplu cunoscut cititorilor acestui ziar: au nu românii ardeleni au fost acei copii bravi, care în 48-49 și-au vărsat sângele pentru tron și susținerea Austriei? Au nu fiii nefericitei Transilvanii de astăzi au sigilat jurământul pentru dinastie și integritatea imperiului cu sângele alor 40.000 martiri? și ce [re]compensă a primit acest popor la atâtea sacrificii. Acea că Transilvania nu mai există pe harta Europei ca țară autonomă și independentă. Un străin, când ar umbla a o căuta, nu va afla numai un comitat al mării împărății ungurești. Ardealul, astăzi, e șters de pe harta Europei, a rămas însă pe harta eternă, și aceea e inima românului. Recompensa ardelenilor pentru nemuritorile lor

¹ Este vorba de râul Leitha (în maghiară Lajta) care străbate Austria și Ungaria, fiind unul din afluenții Dunării, având o lungime de 180 km. Până în 1921 a constituit o parte a graniței dintre Austria și Ungaria. De aici provine și denumirea de Cisleithania pentru jumătatea austriacă a Austro-Ungariei, respectiv Transleithnia pentru cea maghiară.

² Stiria este un stat federat, situat în sud-estul Austriei, cu capitala în orașul Graz.

³ Este vorba de Bătălia de la Sadowa (3 iulie 1866) care a fost bătălia decisivă a războiului austro-prusac, în care Regatul Prusiei a învins Imperiul Austriac.

⁴ Ingratitudinea este recompensa lumii.

GRAZ LA FINEA LUI MĂRȚIȘOR

fapte fu că, astăzi, a căzut victimă chiar în ghearele acelora contra cărora în 49 au apărat tronul și imperiul; astăzi sunt dați fără pic de lui Andrassy¹ et Comp. Așa se răsplătesc astăzi virtuțile și sacrificiile popoarelor de către sacerdoții acelei mari și misterioase puteri ce se numește diplomația, rectius siretí'a!

Da, Transilvania e nefericită astăzi, e îmbrăcată în doliu, însă am ferma convicțiune că aceste suferințe nu vor dura lung. Să nu uităm că rola sortii se învâрте continuu. Să nu uităm că acele popoare ce sunt aliate cu dreptul, dreptatea și libertatea sunt sigure de triumful lor. Într-o dulce dimineață va răsări și românilor soarele libertății și le va reda toate câte le compet².

Însă destul. Să las astădată pe această bella martira³, să nu mă mai amărăsc aducându-mi aminte de suferințele sale; apoi știu că nici lui Andrassy-Horvath⁴ nu le voi face multă plăcere, ci mai mult necaz. Dumnealor, ca executori ai legilor din Ardeal, vor avea plăcuta incomoditate – după datină – a mă târâi și pe mine pe la Mureș-Oșorhei a mă persecuta până în Vaș sau poate chiar în Siberia, sub cuvânt, că nu sunt adevărat patriot, pentru că nu le aprob ceea ce făcură cu nefericita Transilvanie ș.a. Să-i las dară în pace și să vin la obiectul meu.

Aici, încă de timpuriu, se compuse un comitet de prusofili spre aranjarea sărbătorii indicate. Programul acestuia, ce involvea⁵ o demonstrațiune contra Austriei, stârni o indignare asupra adevăraților austrieci. Aceștia, mai fără voie, fură provocați la remonstrațiuni⁶. În acele momente se constitui spre acel scop un alt comitet spre aranjarea unei festivități de libertatea franceză în care era reprezentanți germani (socialiștii), slovenii, românii, italienii, croații, cehii și sârbii. Remonstrațiunea era să fie mare, având pe partea sa majoritatea populațiunii. Regimul, simțind toate aceste, opri publicitatea ambelor festivități. prusofilii împreună cu monitorul lui Bismark de aici (ziarul "Tagespost") scuipa foc de mânie, căci nu le-a succes. În urmă s-au mulțumit a serba privat în o ospătărie, la care au participat vreo 5-600 indivizi. Astfe, grandioasa lor serbare deveni o simplă convenire – la bere – unde, se înțelege, se ținură vreo trei vorbiri glorioare de barbariile fraților săi comise cu copiii libertății popoarelor.

Comitetul al doilea, negându-se publicitatea la remonstrațiune, altcum ajungându-și scopul, punând stavilă demonstrațiunilor ce se pregăteau din partea nemților, amâna serbarea până la altă ocazie, când va fi tronată adevărata libertate pe pământul Franței.

Purtarea ministrului Hohenwart⁷ față cu senatul imperial insuflă teamă nemțșorilor nemțșorilor noștri; se tem că multe conferințe ce le are cu cehii, polonii și slavii, vor răsturna infailibila constituție din Decembrie și vor inaugura federalismul, ceea ce o dorim!¹

¹ Conte Gyula Andrassy (8 martie 1823-18 februarie 1890) a fost un om de stat maghiar, care a ocupat funcția de prim-ministru al Ungariei (1867-1871) și, ulterior, ca ministru de externe al Austro-Ungariei (1871-1879).

² A compete = A intra în atribuțiile cuiva.

³ Frumoasă mucenicie.

⁴ Boldizar Horvat (1 ianuarie 1822-28 octombrie 1898) a fost un politician, poet și romancier maghiar, care a ocupat funcția de ministru la justiție între 1867-1871 în guvernul lui Andrassy.

⁵ A involva = a introduce, a implica.

⁶ A remonstra = a protesta, a exprima o opinie contrară.

⁷ A fost liderul Partidului Federalist din Austria. Șef de guvern în 1871 (6 februarie - 30 octombrie).

GRAZ – ÎNCEPUTUL LUI MAI 1871²

Situația așa numitei Cislaitania³ e tot cea veche. Lupta partidelor se ascuțește mereu. Prusofilii numiți Deutsch-naționali sau decembriști de o parte, feudali, naționali-federaliști și clericali, de altă parte, continuă această luptă din toate puterile și din toate părțile. Încercările miniștrilor Habietinek-Jirecek⁴ de împăcarea acestor contraste a rămas fără rezultat. Din toată activitatea dezvoltată până acuma se vede că Habietinek încă nu va merge mai departe decât antecesorul său Potocki⁵. Îi lipsește curajul, rezoluția și energia de a pune capăt nemulțumirilor popoarelor.

Nici polonii nu sunt mulțumiți cu ministrul lor fără portofoliu în persoana lui Grocholski, atrăgând nemulțumirea rutenilor, care sunt un factor principal al Galiției.

Încercările de împăcare cu cehii avură tot acel rezultat ca și Potocki și Giskra.

Opoziția cehă a devenit cel mai mare junghi în coastele pseudo-constituționalilor decembriști. Purtarea acestei opoziții legitimă a stors tot respectul nemților. Aceștia au venit în urmă la convicțiune⁶, că zău cehii sunt oameni cu principii și cu constanță și nu se lasă amăgiți cu una cu două; văd că au de lucru cu o opoziție, ce are bază sigură și solidă, de pe care nimeni nu-i poate răsturna.

Și, în adevăr, purtarea acestui popor e de lăudat, admirat și imitat. Din consecințele ei se poate profeta cu certitudine că o astfel de luptă va fi victorioasă. Cehii sunt conștienți de dreptul cauzei pentru care se luptă. Ei, deci, sunt siguri de triumful ei. Ei ignoră și condamnă politica oportunității și a inconștienței care, altcum, nu e alta decât o versie⁷ cu care li se răpesc interesele viitorului; ei nu se lasă amăgiți cu niște promisiuni copilărești și goale, ca mulți alți oponenti miopi, ce în toată ziua își schimbă programa politică ca cameleonul culorile, precum, de exemplu, polonii și – durere – chiar unele părți din Transilvania.

Avantajul cehilor câștigat pe terenul declarației, a pasivei lor opoziții se arată pe zi ce merge mai învederat⁸.

De câțiva ani cehii nu încetează a pretinde cu toată ocazia să li se ridice o

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIV, 1871, nr. 26 (15 aprilie/3 mai), p. 3 (articolul este semnat cu pseudonimul P).

² *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIV, 1871, nr. 34 (13 aprilie/1 mai), p. 2.

³ Cisleithania, Țara de dincoace de Leitha, a fost o denumire folosită neoficial de către funcționari și juriști după întemeierea Dublei Monarhii în 1867, pentru a se referi la părțile nordice și vestice ale Austro-Ungariei.

⁴ Habietinek și Jirecek membrii ai guvernului austriac din 1871 condus de Hohenwart.

⁵ Potocki, prim-ministru, în perioada 12 aprilie 1870-6 februarie 1871.

⁶ Convingere.

⁷ Schimbat, întors, care are proprietatea de a-și schimba forma (despre organisme).

⁸ Clar, deslușit, evident, limpede, vădit.

GRAZ – ÎNCEPUTUL LUI MAI 1871

universitate națională, adică cu limba cehă de propunere. Regimurile, totdeauna, au fost mute față cu această pretenție justă, iar nemților, cu deosebire celor din Boemia, cugetai că li s-au aprins paie în cap. Astăzi, însă, ce miracol să vezi! Numai de câteva zile, chiar acei nemți au venit a ruga dieta ca să se interpună să influențeze la locurile competente ridicarea unei universități cehe.

Iată la ce aduce o politică precalculată, matură și sănătoasă.

Să comparăm acuma opoziția românilor și, în special, a transilvănenilor. Și cauza și scopul luptei acestora sunt *mutatis mutandis*¹ tot acele. E drept, că românii de la răpirea Transilvaniei încoace, sunt mai înjugați și mai asupriți decât în timpul absolutismului, sunt o paria, și ca bunătățile și libertățile ungurești pentru Transilvania sunt numai o himeră, însă cu toate aceste est *modus in rebus*². Să nu uităm că trăim în un secol ce poartă pe frontispiciul său, dreptul, dreptatea și deplina libertate a tuturor popoarelor.

Procedura românilor ardeleni de mai înainte era lăudabilă și demnă de dânsii. Ocaziile Pronunciamentului din Blaj, petiția celor o mie și nu știu câte sute, precum și adunarea de la Miercurea oferiră Europei exemple eclatante despre conduita noastră, din ele au început a se cunoaște străinii, că ne aflăm la înălțimea misiunii noastre, ca un popor politic demn de originea și numele său și conștient de drepturile și libertățile sale naționale.

Însă focul începe a se domoli?!

De un timp încoace pasivitatea românilor s-a prefăcut în o apatie neexplicabilă. Amicii noștri de principiu și cei interesați de cauza noastră sfântă, precum și de raporturile ei față cu ungurii se miră și întreabă nepricepând mortuitatea ei. Pe când ei așteaptă cu încordare din partea ardelenilor niște mișcări demne de cauza lor, și să-i vadă încinși de toate părțile la o luptă legală – inamicii noștri de moarte nu au încetat a face întrebuințare de această apatie și indiferentism. Mai întâi au început a bucina prin toate trâmbițele și în toate părțile că românii Transilvaniei sunt mulțumiți cu fărâmiturile ce le capătă de pe masa lui Andrassy și că ei sunt îndestulați cu despotismul hegemonic unguresc. Întru aceea nu a neglijat și neglijează a-i atrage, ai molcomi pe unele ținuturi mai pure române, scoțându-le ochii cu promisiuni de a le da munți ș. a. (ca și când aceia astăzi i-ar fi adus d. Andrassy din Asia și nu ar fi moșia noastră strămoșească) – numai să le toarne pe moara lor, să aleagă deputați dietali, fie și numai cu două voturi ș. a., iar pe alții îi îmbăta cine știe cu ce. Cu un cuvânt, oamenii regimului care lucră pe coarda maghiarismului, se înmulțesc ca ciupercile, că se apropia alegerile. Și românii se lasă amăgiți, duși pe gheață, se învoiesc și la faptele cele mai compromițătoare de cauza noastră sacră. Românii, astăzi, atâta au degenerat încât se lasă a fi întrebuințați de

¹ Schimbând ceea ce este de schimbat (expresie latină).

² Este o măsură în toate (Horațiu, *Satire*).

GRAZ – ÎNCEPUTUL LUI MAI 1871

instrumente, prin care ungurii își afirmă și aprobă prin exemple, cele ce le bucinară mai înainte despre marea îndestulare a românilor transilvăneni. Doamne unde am ajuns!

Amicii noștri de principiu și ai cauzei noastre țineau că toate cele răspândite despre îndestularea românilor ardeleni sunt numai scornituri ungurești, ei presupuneau despre români mai mult decât sunt în adevăr, însă cât de înșelați s-au aflat.

Comedia din 22 I.[una] tr. [ecută] din Brașov – nu știm cum s-o botezăm altcum – tare a fost surprinzătoare nu numai pentru români, dar și pentru străinii neinteresați – le-a dat însă la aceasta. Pentru noi această fraternizare, acele sărutări fură și sunt o enigmă, fură un fulger din senin. Atunci când Transilvania și-ar fi căpătat deplina sa autonomie și, în special, când națiunea română și-ar fi recâștigat drepturile răpite și pentru a căror recâștigare se luptă de atâta timp și se va lupta până la cel din urmă român adevărat, atunci când națiunea maghiară ar fi zis nu în vânt, ci pe calea regimului și a camerelor națiunii române: „Aici primiți toate drepturile voastre, de aici înainte să fim egali și surori dulce, de aici înainte participăm în o măsură egală la libertățile, la bunurile constituționale; de aici înainte nici ungurul să nu domnească peste român și nici acesta peste ungar, ci să trăiască alături ca doi frați, ce au o moșie comună și pe care îi amenință un inamic comun, când națiunea ungurească ar fi făcut astfel ca națiune, atunci am pricepe și noi fraternizările d-lor brașoveni cu frații lor unguri, atunci noi am fi cei dintâi care am întinde mâna de frățietate ungurilor; atunci numai și până atunci nu! Acum însă, când scumpa noastră patrie e înghițită, când Transilvania poartă veșmântul de martir, când vedem că maghiarismul voiește pe toate terenurile, pe terenul instrucțiunii, pe terenul religios și pe cel politic să ne înghită, să ne amalgamizeze; când românii Transilvaniei sunt mai numai o paria în patria lor, și sunt amenințați mai mult ca oricând de maghiarism, nu putem înțelege o astfel de fraternizare, o astfel de festivitate.

Vecinul meu vine să-mi ieie dreptul și fără cuvânt casa și moșia, după trei zile însă serbez cu dânsul Saturnalia¹, fără însă a-mi reîntoarce cele răpite. Aceasta e logica paradoxală a d-lor brașoveni cu serbarea Saturnale din 22 I. tr., dar încă și mai paradoxală.

Și dacă un individ ar putea face aceasta din nu știu ce punct de vedere etic, o națiune nu poate niciodată. Ea trebuie să-și apere onoarea, demnitatea și viitorul său, ea nu poate să-și compromită să-și prostitueze trecutul.

Cugetat-au d-nii brașoveni și, respectiv, actorii acelei sublime festivități cu

¹ Sărbătoare populară la români care avea loc în fiecare an, în cinstea zeului saturn, după terminarea lucrărilor agricole.

GRAZ – ÎNCEPUTUL LUI MAI 1871

răceală și seriozitate la ceea ce fac? Cugetat-au că prin fapta d-lor sale compromis marele act al națiunii române din 15 Mai 1848 și că prostituează mormintele celor 40.000 martiri români? Știut-au d-lor că prin această faptă toată lupta noastră din trecut, cu deosebire de la 1848 încoace e declarată de crimă sau cel puțin de o absurditate? Știut-au d-lor că au scuipat și călcat în picioare programa politică a națiunii române ce a profesat-o și trebuie să o profeseze cu orice preț, dacă voiește să viață și viitor? Acestea sunt punctele despre care ne îndoim!

Noi am simțit adâncă durere văzându-ne ajunși până aici!

Și dacă reprobăm și vom reprobă totdeauna astfel de fapte compromițătoare de interesele și sfânta cauză națională, să nu cugete cineva că nu am voi împăcarea cu frații unguri. Pe terenul social și așa suntem în pace și liniște și sper a fi de aici înainte și dacă nu ne vom scăpa și îmbrățișa; pe terenul politic însă e cu totul altceva. Românii numai atunci vor întinde mâna frățescă fraților unguri când vor merita, când vor satisface tuturor justelor noastre pretenții. Numai atunci vor avea loc și rezona sărbători de fraternizare când națiunea română va avea drepturi și libertăți egale cu națiunile conlocuitoare; de aceea națiunea română trebuie să respingă și să protesteze la toate cele ce se fac spre a-i compromite cauza, interesele, viitorul și trecutul său. Și ca să finim, zicem fraților brașoveni să le fie de bine sărbătoarea măreață care, altcum, ar fi devenit și mai grandioasă dacă ar fi mutat-o până în 15 Mai. Altcum istoria-și va face datoria. Dixi¹.

¹ „Am vorbit” sau „Am spus tot ce trebuia să spun și astfel argumentul este soluționat (expresie latină).

MEMORII

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”¹

Pe malul Savei

Din data de 28 septembrie 1914 și până în 4 noiembrie am făcut serviciul de asigurare a pazei pe malul Savei în pădurea Vitojevci și pe insula cu același nume, ocupată de noi.

Aproape în fiecare zi în jurul orei 3 d. m. sârbii începeau să deschidă foc de artilerie asupra noastră, dar fără a ne produce mari stricăciuni, deoarece feciorii (soldații) la prima pușcătură intrau imediat în adăposturile acoperite cu bile de lemn și cu pământ. Artileria sârbească era amplasată pe malul opus al Savei în fața noastră și încercau să ne țină în permanență sub observație. Cu toate acestea, feciorii care se aflau în repaus, după serviciul în post, lucrau la săparea și acoperirea de noi tranșee de care aveam nevoie. Materialul lemnos era suficient în jurul nostru, iar uneltele necesare erau aduse din satele vecine, Vitojevci și Grabovci. Pe lângă militarii noștri, la executarea adăposturilor, participau și pionierii din cadrul batalionului specializați în asemenea lucrări.

Adăposturile noastre, bine consolidate, erau săpate la câțiva pași de țărmul apei, de-a lungul ei, fiind adăpostite de pădure. Nu mergeau în linie continuă, ci aveau întreruperi, precum și locuri speciale pentru observație și la nevoie pentru executarea tragerilor. Adăposturile (tranșeele) noastre făceau legătura cu alte trupe ce erau amplasate în partea sudică a insulei. O parte din adăposturi erau în așa fel construite ca să se poată odihni în ele camarazii ieșiți din serviciul de pază, aveau paie așternute pe jos, loc pentru sobă, iar pereții consolidați cu material lemnos ca și acoperișul. Noi, ofițerii, aveam mai la o parte adăpostul nostru. În el stăteam și ne

¹ Mulțumim pe această cale d-lui profesor Liviu Păiuș din Rodna care și-a dat acordul pentru publicarea acestui material deoarece dânsul este cel care a făcut această donație către arhivele bistrițene. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), *Jurnalul „Ziar de război 1914-1918”* – Florian Aurelian Mureșianu, profesor Arad, pp. 21-29.

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

odihneam eu, Majoroș Bela, Măgerușan Mihail, Dr. Botar I. Și Pușkaș Elek. Mărimea lui era de 5 m. lungime și 4 m. lățime. În el aveam o masă și două bănci pentru de șezut, apoi o sobă de încălzit, un cuier și o ladă pentru păstrat alimentele. Ofițerii de la trupa cu care ne mărgineam, nu stăteau în adăpost decât numai în timpul serviciului, în rest erau cazați în satul din vecini. Cu toate acestea eram mereu în legătură cu ei și ne coordonam împreună întreaga activitate conform programului. Majoritatea oamenilor din satele învecinate erau evacuați și casele cu toate lucrurile din ele, precum și inventarul agricol, erau rămase fără stăpânire. Multe lucruri și bunuri ale bieților oameni s-au făcut pradă și s-au împrăștiat. Militarii sau ordonanțele noastre aduceau de prin casele fără oameni pături, perne și alte lucruri pe care le considerau de trebuință în adăposturile noastre.

În apropierea adăposturilor noastre erau câteva morminte ale militarilor sârbi căzuți în luptă lângă pădurea din apropierea apei.

În spatele adăpostului erau amplasate, la circa 80-100 de pași, tunurile artileriei noastre cu care se trăgea din când în când. În adăpostul ofițerilor era instalat și un telefon cu un fir ce ducea până la comandantul batalionului, căpitanul Gyorgy L. care, de multe ori, stătea în pădurea „Grui-Pani” pe malul Savei din sus de noi. Spre centrul insulei încă erau șanțuri săpate mai primitiv și folosite mai mult pentru comunicații. Din sus de noi era amplasată în teren compania a 6-a de sub comanda sublocotenentului dr. Victor Gal, avocat în Jibou, cu care țineam legătura permanent. Ei încă au făcut de câteva ori serviciul pe insulă. La compania lor era repartizat și sublocotenentul Bardt Mor – rezervist, profesor de desen în Maroșoșorhei, cu care am fost colegi la școala de bellearte din Budapesta. Pe atunci îl chema Lustig Mor, însă după absolvire își maghiarizase numele. El era singurul evreu care lupta în linia I a frontului. Ceilalți coreligionari erau mai cuminți și lucrau la aprovizionare, la telefoane sau la trenul batalionului, furieri sau adjutanți, numai pe front nu-i aflai. În ultima perioadă s-a reorganizat serviciul de pază de pe insulă. Erau lăsați în activitate numai câte 60 de soldați (două plutoane) și cu un singur ofițer care se schimba zilnic. Comunicația cu compania se făcea cu ajutorul luntrilor conduse de sapeurii-luntrași repartizați aici în acest scop. Schimbul trupei din pază se făcea pe întuneric – seara sau dimineața, pentru a nu fi văzuți de sârbi. În timpul zilei inamicul trăgea în direcția noastră dacă eram descoperiți. La intrarea pe insulă erau săpate tranșee în zig-zag (linie frântă) în care intram imediat ce debarcam din luntrii. Din șanțuri asemănătoare se făcea și imbarcarea pentru plecare de pe țarm.

În timpul acesta lupte deosebite nu am avut. Ai noștri trăgeau focuri de arme sau de tun de pe insulă numai când încercau să atragă atenția sârbilor spre direcția respectivă ca în acest timp să poată ataca în altă parte prin surprindere. Cu o astfel de ocazie au fost trimiși în linia noastră o trupă de husari croați să demonstreze chipurile un atac împreună cu noi. Câteodată, nu știam de ce, începeau trageri și de-o parte și de alta în timpul nopții care, uneori, țineau ore întregi și se extindeau pe întreaga linie a frontului. Însă în multe zile nu se întâmpla absolut nimic, era pace și

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

liniște peste tot. Uneori se auzeau pușcături și focuri de artilerie grea mai departe de zona noastră și știam că acolo se dau lupte sau fac manevre. Într-o noapte auzirăm pușcături vehemente pe toată linia noastră. Imediat s-a alarmat toată compania și plecarăm la țărniș pentru a acorda ajutorul necesar celor două plutoane aflate în serviciul de pază. Când am ajuns la ei, ne-au arătat, prin întuneric, niște umbre mișcătoare cer înaintau spre insulă, pe apa Savei. Cu toții credeam că au organizat sârbii o incursiune și vor încerca să ne atace prin surprindere, fapt ne-au determinat să continuăm tragerile asupra acestor umbre mișcătoare. Prin întuneric, fiind și ceață, numai înspre ziuă s-a observat că petele de pe Sava erau trunchiurile și crengile unor copaci pe care, poate, sârbii cu dinadinsul le lăsară să plutească ca să ne inducă în eroare și să ne consumăm muniția, așa cum s-a și întâmplat.

Câteodată vizitam întreaga linie a frontului din sectorul nostru împreună cu comandantul companiei Majoroș Bela, ceea ce făcea din plăcere fiindcă aici fiind toamnă târzie, timpul era foarte frumos. Într-o zi când făceam cale îtoarsă de pe linia frontului vizitată și mergeam povestind cu Bela pe lângă pădure, în liniștea ce domnea peste tot, dintr-o dată s-au auzit câteva pușcături de-ale sârbilor ale căror gloanțe trecură vâjâind foarte aproape de noi. Imediat ne-am culcat la pământ și am continuat mersul târâș și în salturi pe după copaci. În general feciorii (soldații) sârbi nu pușcau după soldații inamici singuratici, dar văzând că suntem ofițeri au tras în noi.

Spuneau feciorii noștri din serviciul de pază că de multe ori militarii sârbi strigau de pe țărnișul lor – în românește – către ai noștri ca să nu puște înspre ei că, la rândul-le, vor proceda la fel și se țineau de cuvânt până ce începeau schimburi de focuri reciproce pe întregul sector al liniei frontului din diferite cauze.

Dorul de casă și de familie îi făcu pe câțiva ofițeri să scrie nevestelor că ar putea veni până la ei în vizită. Au fost dintre ele unele mai curajoase care s-au încumetat a veni până la Grabovci unde era comandantul batalionului nostru, adjutantul său, medicul, cel cu aprovizionarea, cu trenul (transportul) ș. a. Printre muierile venite a fost cea a comandantului batalionului nostru cu mama ei, a unui căpitan de artilerie, a medicului dr. Mezey, a sublocotenentului dr. Ember I., care era rudenie cu George Pop de Băsești. Muierile venite la soți, după ce stăteau câteva zile la Grabovci – ca oaspeți ai mesei ofițerilor, primeau merinde de drum și se reîntorceau acasă. Printre ele a fost și soția lui Majoroș B. care a stăruit să fie dusă și să vadă tranșeele și adăposturile de pe linia frontului unde își duce viața, împreună cu trupa, soțul ei. Fiind liniște pe linia frontului, am condus pe doamna Majoroș cu trăsura companiei până la adăposturile noastre din pădure. După ce le-a vizitat a reușit să-și facă o idee despre modul nostru de viață acolo, dar, ca femeile curioase, ar fi vrut să viziteze și adăposturile de pe malul Savei și să vadă țărnișul sârbesc. După ce i-am dat instrucțiunile necesare am plecat prin pădure spre Sava. Doamna se dovedea a fi curajoasă și i-am spus că pe traseu, dacă va auzi pușcături, să nu-i fie frică. Ne-a asigurat că nu-i va fi frică deloc, iar curajul dânzei ni-l impunea și nouă.

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

Bărbații mergeam prin pădure înainte, apropiindu-ne de țărniș, iar doamna în urma noastră. Într-un loc, doamna s-a oprit, a dat un țipăt scurt și n-a vrut să meargă mai departe. Care era cauza? Pe pământ, printre frunzele uscate, apărură o broască, iar doamna când a văzut-o, dintr-o dată i-a pierit curajul. Am făcut cale întoarsă râzând și bucuroși că nu s-a întâmplat ceva mai rău. Dacă ne observau sârbii, în mod sigur pușcau după noi. Într-o zi, sapeurii, adică luntrașii noștri, prinseră de pe Sava o bucată de scândură ce plutea pe apă, în care era înfipt un băț, iar pe băț era înfășurată o hârtie roșie. Luntrașii aduseră scândurica cu bățul cum era la compania noastră. După ce am cercetat-o atenți, am aflat sub hârtia roșie o scrisoare sârbească, adică un mesaj care avea următorul mesaj: „Lăsați numai voi șvabilor, ați venit până aici să vă luptați cu noi, dar va veni iarna și o să vă cărați așa cum ați venit”, lucru care s-a adeverit chiar așa mai târziu.

În timpul cât am stat aici ne-au sosit întregiri în oameni de la cadrul militar din Dej. Compania noastră a primit 50 de oameni, între care era și vărul meu primar, Florian Filipoiu, a lui unchiul Nicolae din Rodna Veche. M-am bucurat nespun de mult văzându-l și rugându-l să-mi povestească tot ce știa de acasă, de părinți, frați, rudeni și a. Mi-a povestit ce știa și eu l-am luat lângă mine ca ordonanță. S-a bucurat foarte mult fiindcă în felul acesta era scutit de serviciul greu de combatant, mai ales că nu prea auzea bine cu o ureche încă de când era mic.

Într-o zi, frumoasă, cu soare, ne plimbam cu Majoroș Bela prin fața tranșeelor (adăposturilor) noastre, iar Florea – sosit numai de 2-3 zile, ca să-și facă ocupație, tăia lemne. În acest timp, fără de veste, răsună o bubuitură puternică în apropiere. Florea, neștiind despre ce este vorba, a luat-o la fugă și s-a ascuns într-un adăpost. Văzând că noi ne continuăm plimbarea, admirând natura nepăsători, a ieșit și el din ascunzătoare. Bubuitul a fost produs de tunul din apropierea noastră care a trimis un proiectil la sârbi. Cu timpul s-a obișnuit și Florea cu asemenea fenomene din linia I a frontului.

Pe la adăposturile noastre din pădure trecea, câteodată, o patrulă de jandarmi. Uneori își făcea drum pe lângă adăposturi și un finanț pe care am început să-l cunoaștem și era om cumsecade. Prin el ne rezolvam unele servicii mărunte, dar necesare. O astfel de patrulă de jandarmi, care venise pe malul Savei din jos în sus, ne-a adus știrea că în Kupinski-Kut, lângă Kujinovo, la o cotitură mare a râului unde terenul este mocirlos, nu poți trece din cauza mirosului greu de cadavre în descompunere. Ne-a adus aminte că pe acest loc de la Kujinovo s-au luptat ai noștri cu sârbii. Bieții noștri camarazi, care au căzut luptând în mocirlele respective, rămânând neîngropați.

E știut că în război și copiii pot juca un rol deosebit, cu bune rezultate, mai ales în domeniul informațiilor despre inamic.

Eram convinși că sârbii făceau spionaj asupra noastră, dar nici noi nu ne puteam lăsa mai prejos. Așa, într-o seară, sosesc la noi doi cetățeni îmbrăcați în haine civile care ne prezintă documente în bună regulă de la autoritățile noastre militare și

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

ne aduc la cunoștință că având permisiunea comandantului de batalion, peste noapte vor trece Sava cu luntrea pentru a-i spiona pe sârbi, apoi se vor reîntoarce cu știri despre inamic. În timpul nopții au plecat cu luntrea pe țărmul sârbesc. Când au ajuns la mijlocul apei s-a tras asupra lor. Spionii imediat strigară ceva sârbilor, iar pușcăturile au încetat. Au trecut pe malul celălalt, dar pentru cine au spionat nu am aflat încă, fiindcă n-am știut nimic despre soarta lor.

Căpitanul Gorgey Lajos, comandantul batalionului nostru, ofițer activ și mare viteaz, mai ales cu gura, ca mulți alții, a pus la cale să se pregătească un grup de militari din cei veniți ca întregire, noi și neștiutori a realității din teren, ce se oferise voluntar pentru a trece Sava și a aduce informații de la sârbi cu privire la efectivele lor, amplasarea în teren, dotarea cu armament ș. a. Acțiunea era vitejească, plină de eroism și curaj, dar greu de realizat, fiindcă și sârbii își păzeau terenul ca și noi și nimeni nu putea trece fără să fie observat. Cu toate că acțiunea propusă de comandant nu avea șansă de reușită, pregătirile de trecere a Savei se făcură, iar comandant al grupului expediționar era desemnat sublocotenentul Koller.

Un căpitan de artilerie a aflat despre planul propus de comandantul batalionului nostru de a trece Sava, căruia i-a explicat că oamenii din grup poate vor reuși să ajungă la sârbi, dar nu se vor mai întoarce niciodată, fiindcă vor fi împușcați sau făcuți prizonieri. În urma acestor argumente, acțiunea a fost anulată, iar ofițerului Koller, numit comandant al grupului, i s-a luat o piatră de pe inimă văzând că a scăpat de la o moarte sigură.

Planuri și idei fantastice mai avea comandantul nostru, multe, dar irealizabile și fără efectul scontat. Printre altele, a propus să se puște cu arma dintr-un butoi desfumat ce, ca efect, va scoate un sunet ca de tun de calibru mare și-i va speria pe sârbi. Desigur, că sfatul nu i-a fost pus în practică, fiindcă nu și-ar fi avut rostul.

Câteodată, monitoarele (vapurașele) noastre mai patrulau pe apa Savei în sus și în jos. Într-o noapte, monitorul „Temes” a fost scufundat, în timp ce patrula, din cauza explodării unei mine lansate pe apă de sârbi. Aceasta s-a petrecut în sectorul de pază al companiei a 6-a din dreapta noastră, pe țărm în sus. Mulți matrozi au murit atunci, iar cei rămași în viață au fost salvați de soldații noștri cu sprijinul luntrașilor. În câteva nopți, militarii au evacuat de pe monitor lucrurile rămase și care se puteau transporta, printre care și un tun mic cu gloanțe de ecrasit. Mai târziu, cu acest tun locotenentul Pușcaș trăgea de pe țărm înspre sârbi. Tot de pe monitor au fost aduse și două mașini (mitraliere) de pușcat cu care noi nu am fost dotați până la acea dată. Monitorul (vapurașul) a rămas mul timp acolo unde se vedea de la distanță fiindcă era scufundat numai parțial. Când s-a scufundat monitorul, se desprinsese de la el un colac de salvare pe care era inscripția „Temes”, având legată de el o fâșie de postav negru, ce au fost scoase din apă de luntrași și predate comandantului companiei noastre. Acestea au fost trimise la Gherla și expuse la muzeul gimnaziului superior (liceu) de acolo.

Între sapeurii – luntrașii – noștri erau oameni concentrați din toate părțile,

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

din satele de pe lângă Dunăre, de prin Pesta și din jur, unul era din Fiume – care ne arăta cu tristețe casa lui cu etaj și ne vorbea despre familie – altul ardelean din Alba-Iulia, precum și din alte părți. Când era liniște și timp frumos, încercam și eu să învăț să conduc luntrea, ajută fiind de sapeuri.

Clima pe aici e mult mai blândă ca la noi în Ardeal. Deși suntem în noiembrie, câmpul este acoperit cu iarbă verde și pomii înfrunziți. Foarte târziu frunzele încep să se îngălbenească parțial și să cadă. Acest lucru ne făcea să ne gândim la vorbele exprimate de împăratul Wilhelm al Germaniei în sensul că „atunci când va cădea ultima frunză a toamnei și războiul se va sfârși”. Dar, după cum se petreceau lucrurile în natură, ultima frunză nu cădea niciodată din copacii de pe aici... Toamna era lungă și deosebit de frumoasă, cu ploi puține. Frig mare, îngheț sau zăpadă ca pe la noi, în această perioadă, cât am stat aici, nu am avut. Pe insulă se aflau pe unele locuri struguri sălbatici cu boabele negre, dar destul de gustoase și dulci, deși erau mai mici ca de obicei în raport cu cei de la vița de vie cultivată. Pe aceste locuri sunt multe broaște, șerpi, șoareci, șobolani și broaște țestoase. Pământul este foarte fertil de pe care oamenii, fiind harnici și buni gospodari, obțin recolte bogate. Satele sunt mari și bine gospodărite în această parte a Croației. Populația este în mare parte de origine sârbească. Pe motivul că simpatizează cu frații lor din teritoriul sârbesc, le-au fost aprinse casele multor familii din ordinul organelor superioare, iar pe ei i-au deportat în lagăre din interiorul țării. În felul acesta satele au rămas pustiite și bunurile agonisite de bieții oameni prădate. Croații, șvabii și puținii sârbi, ce prezentau încredere pentru autorități, îi mai întâlneam în unele locuri. Peste tot, pe câmp, erau rămase fără stăpân cai, vaci, porci, cârduri de găște și găini și alte animale de casă.

În aceste condiții, în privința aprovizionării, trupa noastră o ducea destul de bine. În gospodăria companiei aveam o vacă cu lapte și, zilnic, ofițerii, la prânz, mâncam cafea cu lapte. Feciorii noștri tăiau mereu porci și carne era din belșug. De multe ori ieșeau la raport și cereau să fie schimbată mâncarea gătită cu carne de porc de care erau sătui. Desigur, că la cererea lor, mâncarea era gătită cu carne de vită, de oaie sau de pasăre. La popota ofițerilor, meniul era diferit și mâncarea gătită în mod deosebit de bucătari experți. Ca dovadă că se trăia bine, era îngrășarea tuturor militarilor. Apa Savei, fiind infectată cu bacili de holeră și tifos, nu era voie să o consumăm. Mulți feciori, însetați, au băut fără a li se fi întâmplat ceva. Aprovizionarea cu apă, în mod normal, se făcea din fântânile din sat, adusă în butoaie la trupă. În tot timpul acesta starea sanitară a trupei a fost bună. Răniți sau morți nu am avut după ocuparea insulei Vitojevci.

Sublocotenentul Matei Șirlincan și dr. Valer Ostate – medic – în urma oboselii îndurate pe insula Tigania, din cauza efortului supraomenesc și epuizant făcut, s-au îmbolnăvit grav fiind transportați în țară pentru refacere. La compania noastră era sergentul Bodea Fl. care avuse de mai multe ori atacuri de inimă, deci era bolnav. Medicul dr. Mezey refuza să-l primească la control pentru a-i stabili diagnosticul. În

 „ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

general se purta foarte brutal, mai ales cu feciorii români. În sfârșit, după mari intervenții, l-a consultat și declarat bolnav, însă după puțin timp a fost declarat apt și trimis pe front.

Feciorii (soldații) primeau zilnic câte o porție de rom pe care o beau cu ceai dar, majoritatea, o beau nediluat cu ceai. Noi, ofițerii, primeam câte o porție de vin destul de bun pe care-l beau cu sonda (paiul) din sticlă. Pe tema vinului aveam multe discuții cu camaradul Botar I., subjude la Beclean, căruia-i plăcea băutura, dar se prefăcea că nu bea, că nu prea este de meserie, în schimb, seara, după cină își făcea ocupație până plecam noi din sala de mese, apoi aduna toate sticlele în care mai era ceva băătură (vin sau rom) și nu pleca până nu le golea, mergând la culcare cu „plinul făcut”. Căuta însă a ne acuza pe noi, care nu eram băutori, că ne consumam porția dată. Îi răspundeam că-i mai bun un pahar de vin decât a apă rea.

În acest timp, care era starea de spirit a trupei? E greu de dat un răspuns real. Oamenii noștri, în cea mai parte, simpli plugari, mai toți români, fiindcă numărul ungarilor și al sașilor era foarte redus în cadrul trupei, majoritatea cuprinși, ca vârstă, între 30-40 ani – chiar și mai bătrâni. Aproape toți aveau familie, copii și gospodărie, astfel gândul lor era mereu acasă. Însuflețirea noastră pentru război, pentru apărarea intereselor unei stăpâniri străine, se reduceau la zero. Apelul împăratului, disciplina militară și simțul datoriei nu e dezvoltat în aceeași formă la toți și astfel toate erau privite ca simple formalități pe care eram obligați să le respectăm fără dragoste și sentimente patriotice. Comandanții și ofițerii, în general, erau complet străini față de feciorii (soldații) noștri atât ca limbă, cât și ca interese sau interese patriotice. Norocul era însă cu ofițerii de care se simțeau atașați feciorii noștri: Dr. Alexandru Aciu, Dr. Gal V., Dr. Mureșan A., Dr. Ember I., Dr. Suciuc I., Șirlincan M., Dr. Ostate V., medic, Dr. Hetco A., Dr. Peter T., Născuț, Măgerușan și eu. În noi aveau toată încrederea, fapt de care ne convingeam la tot pasul.

Deși pe teritoriul de întregire, din care au fost mobilizați oamenii, regimentului nostru – comitatul Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dăbâca și Sălaj, se află mulți evrei, totuși pe front nu aveam. Cu noi plecară, la început, câțiva care se așezară pe locuri mai bune, mai scutite de pericole – la aprovizionare, la tren, sanitari, etc. Ungurii și sașii, la fel, erau împărțiți ca furieri, curieri, măcelari, bucătari, ordonanțe la ofițerii de neamul lor ș. a., unde românii nu puteau ajunge aproape deloc. În luptă, ca și combatanți, precum oriunde, era greu, românii stăteau în frunte. Aici erau puși, aceasta era partea lor și asta o știau, dar răbdau fiindcă bietul român este îndelung răbdător și iertător. Am putea spune, pe scurt, că „jidanul cu specula, sasul de greu se ferea și ungarul se lauda, dar multă larmă făcea, însă ispravă nu era”, adică gălăgie multă și ispravă puțină, în timp ce românul tăcea, răbda și ducea greul la toate. Ungurii erau tratați, peste tot, ca fiind superiori, cu „fiam” (dragul meu), iar românul ca un „budos olah” (valah puturos). În astfel de împrejurări, care putea fi deci starea de spirit a trupei?! E ușor de ghicit și cred că, acolo pe pământ străin, se simțea acest lucru, fapt pentru care anumiți comandanți declarau, pe la spate, că nu prezentăm

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

destulă încredere pentru ei și cauza lor.

Multora dintre feciori, la început, le era groază când aveau de trecut apa Savei cu luntrea cu care nu umblaseră niciodată. După câteva treceri, s-au obișnuit și nu le mai era frică.

Poporul nostru este un popor cu oameni credincioși. Zilnic priveam cu dragoste la feciorii noștri cum se rugau, fie câte unul singur, fie în grup. Câte unul citea dintr-o carte de rugăciuni adusă se acasă și ceilalți stăteau și îl ascultau cu evlavie. Uneori cântau în grup cântări religioase. Acestea erau o mare mângâiere pentru ei. Peste tot, în timpul războiului, ne rugam mai mult ca înainte de război. Povesteau feciorii cum, înainte de luptele de la Kupinovo, un soldat maghiar, cizmar de meserie, înjura nervos pe Dumnezeu și pe toți sfinții. Îl sfătuiau să nu înjure, dar el continua. În toiul luptei a fost lovit de un glonț în cap și a căzut mort pe loc. Feciorii erau siguri că îl ajunse pedeapsa lui Dumnezeu pentru fapta urâtă a sa.

Deși în comparație cu prima perioadă petrecută pe front, aici ne-a fost mai bine, având liniște mai multă. Dar, nesiguranța zilei de mâine, dorul de acasă - mai ales veștile primite prin scrisori erau foarte rare – ne făcea mereu posomorâți, abătuți, parcă o piatră grea apăsa sufletele tuturor.

Poșta venea foarte neregulat, aducea la 4-5 săptămâni câte o scrisoare. Cele mai multe epistole expediate de-ai noștri nu le primeam deloc. Părinții îmi trimiseră un pieptar, nevasta niște mânecări, ciorapi și alte lucruri, pe care nu le-am primit niciodată.

Sapeurii, circulând cu luntrea în permanență între insulă și țărmul nostru, descoperiseră și prinseră de pe apa Savei două cadavre care erau ale unor soldați din armata proprie, pe care-i recunoscuseră. Unul era Petenka, ceh de origine, iar celălalt Kovacs, de pe la Pesta. Îi înmormântară pe insulă aproape de țărm. Când eram în misiune pe insulă treceam de fiecare dată pe la mormântul lor, recunoscut după crucea modestă pusă la cap de camarazii luntrași pe care încrustaseră numele cu un fier înroșit în foc.

În condițiile vieții noastre din acea zonă bogată în toate și, în special, în carne de porc procurată gratis pentru hrana întregii trupe din cadrul batalionului nostru, s-au făcut economii însemnate în bani. Din acești bani s-au făcut o serie de cadouri ofițerilor. Așa am primit fiecare ofițer câte o haină scurtă din piele, ciorapi din lână, un tricou, câte o doză pentru tutun sau țigări și câte o scăpărătoare de aprins țigările (brichetă, s. n.).

La companie aveam și câțiva țigani. Aproape o săptămână, când se împărțea mâncarea, erau prezenți, iar când se repartizau diferite sarcini soldaților nu-i mai găsea nimeni. Acest lucru a părut suspect și pentru a lămuri lucrurile, un subofițer s-a pus la pândă. Mergând pe urmele lor, a descoperit că și-au făcut un club, separat, într-o tranșee sârbească care mai era îndosită în pădure și de-acolo nu ieșeau toată ziua decât numai la mâncare. Acest grup de țigani, ca pedeapsă, au fost puși la o serie de servicii mai grele.

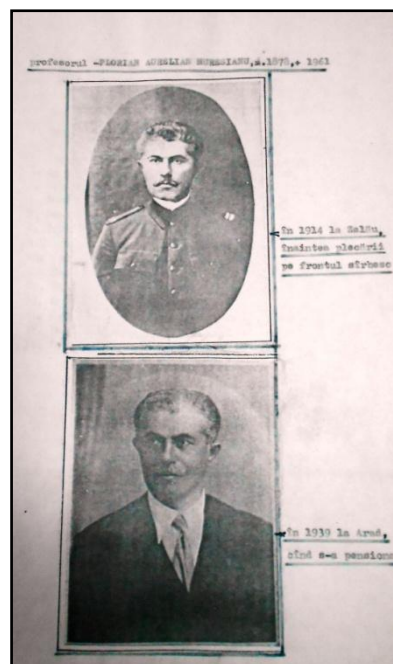

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

Când era timpul frumos, feciorii care erau în repaus, își spălau rufele și le întindeau la soare pentru a se usca. Vărul Florea, în calitate de ordonanță, făcea același lucru cu albiturile mele, iar când mă întorceam din serviciul de pază de pe insulă le aflam uscate. În timpul nopții, cei din rezervă, controlau întreaga linie din revirul nostru. Subofițerul sau substitutul său plecau pe rând cu câte o patrulă, vizitând tot raionul companiei, în afară de insulă, unde controlul se făcea de către ofițerul care era de serviciu acolo. Aveam la companie pe unul numit Turi, ungur, viteaz mare din gură, mai cu seamă când bea rom, ce-i plăcea de minune. El era, pe lângă alte însărcinări, bucătarul ofițerilor de la companie, adică al nostru și tare mult își dorea să ajungă cât mai ușor la vreo steluță (să fie făcut subofițer). Astfel, într-o noapte, fără să-l fi pus cineva, merge și el cu patrula să viziteze linia frontului. Fiind cherchelit, a mai și înjurat pe militarii amplasați pe linie, chipurile, că nu-și fac datoria cum trebuie, că de grija lor, a valahilor, ar putea fi atacată trupa și nimicită de către sârbi în orice moment și altele de acest fel, ba mai mult, în zelul lui, a trecut cu controlul în raionul trupelor vecine, aparținând altei companii făcând și acolo aceeași ispravă de felul descris mai sus. A doua zi, după ce s-a raportat de către cineva ce lucruri minunate isprăvise noaptea, în loc de stele primiseră pedeapsă, fiind legat de un copac unde a stat în poziție incomodă câteva ore.

Am descris, pe scurt, modul nostru de viață din prima parte a războiului din pădurea de la Vitojevci de lângă Sava. Numai după ce am fost schimbați de acolo și trimiși în alte locuri ne-am dat seama, făcând comparație, că aici nu am dus-o rău. E vorba de binele care poate fi trăit și simțit în timp de război, pe o linie a frontului unde, în partea opusă, există un inamic ce stă la pândă.

(va urma)

DIN GRANIȚĂ

NĂSĂUD – 5 APRILIE 1871

Mult stimate d-le redactor!

Provocarea îndreptată către inteligența română de religie orientală unită de Ladislau B. Popp din Pesta în 22 februarie/10 martie 1871 și apărută în nr. 22 aș „Gazetei Transilvaniei”, produse o vie mișcare în năsăudeni care și de altmintrelea nicicând nu încetară de a urmări cu cea mai mare încordare fazele prin care a trecut și trece cauza noastră comună, atât națională, cât și bisericească. Numai decît se și trimise d. L. B. Popp o telegramă în care se exprimă gratularea și via mulțumire pentru inițiativa luată și întâmplată cu atâta dor și sete în cauza congresului greco-catolic și se asigură participarea năsăudenilor la conferința pusă pe a cincea zi de Paști, adică în 13 aprilie a.c. în Alba-Iulia.

În 4 aprilie st. n. a. c. la inițiativa luată de Rdms. Domn vicar Gregoriu Moisil, se întruni inteligența română greco-catolică din Năsăud și jur în o conferință în care, după ce se luaseră la o dezbatere foarte serioasă și înfocată cauzele noastre bisericești și scolastice, fazele prin care au trecut de câțiva ani încoace, pașii cei fără nici un rezultat întreprinși până acuma cu atâta energie de clerul și poporul nostru greco-catolic în aceste cauze și pericolele cele grandioase care amenință biserica noastră în autonomia și existența sa, prin o stagnare atât de neexplicabilă a dezvoltării libere a afacerilor sale de o parte, cum și de alta prin despărțirea celor doi păstori care participară la congresul romano-catolicilor din Pesta, de corpul nostru bisericesc și după ce aflară de consultat, bună, mai necesară convocarea conferinței la Alba-Iulia și deciseră a participa la aceeași, aleseră de reprezentanți pe: Rdsm. Domn vicar Gregoriu Moisil, Ilustritatea Sa d-l căpitan suprem Alexandru Bohățiel și d-l dr. Ștefan Pop fizicul districtului; căroră li se dădu plenipotența de a reprezenta pe năsăudeni la acea conferință, încuviințându-le toți pașii care îi vor afla cu cale în coînțelegere cu ceilalți români, față cu cauzele noastre bisericești.

Noi sperăm de la maturitatea românilor participanți acolo și, în special, de la a mirenilor noștri, ca pașii lor care îi vor întreprinde vor ști da o atare direcție sănătoasă și prudentă încât clerul nostru greco-catolic, care la bine și la rău a tras cu soarta poporului și, mai mult, ca oricare altă clasă a poporului român, a apucat cu atâta sfințenie și abnegare de sine interesele noastre vitale sub orișice împrejurări, - să nu înstrăineze, ci din contră, să capete un curaj încă și mai mare întru apărarea independenței bisericii noastre greco-catolice, văzându-și toți fiii săi adunați și grupați umăr la umăr în jurul său. Dumnezeu binecuvânte cu rezultat favorabil pașii care se vor întreprinde spre binele bisericii greco-catolice și spre salvarea onoarei fiilor greco-catolici credincioși aceeași¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIV, 1871, nr. 26 (15 aprilie/3 mai), p. 2.

COLECTA PENTRU RĂNIȚII FRANCEZI

- Făcută din Districtul Năsăudului -

Înaltului Consulat al Republicii Franceze în România

Românii locuitori al districtului Năsăud în Transilvania, pătrunși până la inimă de durerile și suferințele care le suportară de curând frații lor de un sânge, adică francezii, donează prin aceasta pentru răniții francezi din luptă, din urma micului ofert de 283 florini 3 cruceri v. a., pe care este cu toată onoarea rugat Înaltului Consulat, să binevoiască ai expedia la locul destinat cât mai curând.

Năsăud în 24 Martie 1871.

Cu toată stima profund râvnitor:

Dr. Ioan M. Lazar, colectant¹ primar.

Contributorii la această sumă sunt următorii și anume:

1. Prin stăruința domnului jude cercual al Năsăudului, Marian și a domnului jude opidan², Mihăilașiu, contribuiri:

DD. Gregoriu Moisil, vicar și paroh – 1 fl., Constantin Moisil, profesor – 1 fl., Leontin Luchi, pretor c. r. în pensie – 1 fl., Ioachim Mureșianu, președinte judecătoreie – 2 fl., Dr. Ștefan Pop, fizic districtual, Maxim Lica, asesor judecătoresc – 1 fl., Iacob Pavelea, pretor judecătoresc – 1 fl., Gabriel Vertic – 1 fl., Inocențiu Clain-Porcus – 1 fl., Iacob Ilieș - 1 fl., Simion Popelea – 1 fl., Leo Pop – 60 cr., Dumitru Vaida – 1 fl., Ștefan Timoc – 1 fl., Dr. Ioan M. Lazar, director și profesor gimnaziu – 5 fl., gabriel manu – 1 fl., Gregoriu Versariu – 1 fl., Ioan Mălăiu – 1 fl., Ariton Mărcuș - 5 fl., Elia Cincia – 2 fl., Gregoriu Tămașiu Miculescu – 3 fl., Basiliu Axente, avocat – 5 fl., Johannes Schairich – 2 fl., Florian Moțoc – 1 fl., Octaviu Barițiu, profesor – 1 fl., Nicolae Beșianu – 1 fl., Nicolae Bota Pop, translator districtual – 1 fl., Basiliu Mureșianu – 1 fl., Basiliu Busdug – 2 fl., Ioan Ciorceriu, profesor – 1 fl., de la mai mulți economi opidani de pe fructe adunate 9 fl. 68 cr., tinerimea școlii normale și de fete prin directorul Cosma anca 5 fl. 43 cr., de la comuna Hordou prin stăruința d-lui jude procesual Florian marian 3 fl., de la comuna Telciu 19 fl., de la comuna Rebrisoara 6 fl., de la comuna Rebra 2 fl. 30 cr.; laolaltă 93 fl. 1 cr.

Năsăud în 11 martie 1871³.

2. Prin stăruința d-lui jude cercual al Rodnei, Ioan Isip, contribuiri:

De la Rodna Veche: DD. Ioan Isip, jude cercual – 1 fl., Sigismund de Bartok, medic mont. Reg. – 3 fl., Arnold v. Schiuller, mpriv. – 1 fl., Mialovich Victor, prefect mont. Reg. – 3 fl., Susner, controlor mont. R. – 2 fl., Pantelimon Domide, căpitan c. r. – 2 fl., Ioan P. Pop, priv. – 50 cr., Clement Lupșaiu, paroh greco-catolic – 2 fl., Lazar Domide,

¹ Persoană care colectează.

² Judecător de oraș mic.

³ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXIV, 1871, nr. 27 (19 martie/7 aprilie), pp. 2-3.

COLECTA PENTRU RĂNIȚII FRANCEZI

notar comunal – 1 fl., Leontin Pop, priv. – 50 cr., Cosma Cotul, învățător de confesiune română – 1 fl., Cifor Cicșa, econom – 20 cr., Vasile Olăriții, servitor – 10 cr., Ilarion Filipoi, preot – 1 fl., Heskil Reiter – 40 cr.

Din comuna Maieru: DD. Domide Barna, arendaș de sare – 20 cr., Cosma Vanori, econom – 10 cr., Iacob I. Pop, econom – 25 cr., Vasile Ureche vigil. R. pădur. – 10 cr., Simion Pop, curator – 10 cr., Costache Bolfă, econom – 10 cr., Salamon August, speculant – 20 cr., Emanuel Cobzalău, econom – 20 cr., Basiliu Groza, preo greco-catolic – 1 fl., Login Coruțiu, econom – 10 cr., Leon Horga, notar – 50 cr., Ciril Papiczka, profesor în pensie – 1 fl., Moisa Motofeala, jude comunal – 20 cr., Gregoriu Hangea, cancelist pensie – 1 fl., Luisa Schnider Propinationshaus – 1 fl., Szenkovits Cajetan, neguțător – 1 fl., Dănilă Ilieșiu – 40 cr., Vincenz Korbunetz, econom – 10 cr., Grigore Buia, econom 10 cr., Domide M. Ildroga, econom – 6 cr., Oprea Zuzău, econom – 30 cr.

Din Ilva-Mare: DD. Paul Gălan, inspector silvanal – 1 fl., Hiob Bota – 1 fl., Domide N. Pop, econom – 20 cr., Iosif Bal, paroh greco-catolic – 1 fl., Cosma Galeș, econom – 20 cr., Ioan Andron, econom – 10 cr., Ioan Sincau, econom – 10 cr., Ioan Tomode, econom – 10 cr., Ioan Constantin, econom – 10 cr., Hersch Richter, birtaș - 40 cr., Toader Tertila, birtaș - 50 cr., Gavril Gondor, supr. Vig. Silv. Com. – 50 cr.

Din Rodna-Veche: DD. Buzescu Cristof, neguțător – 50 cr., Korbuly David, neguțător – 1 fl., Karacsony J. – 1 fl., Baniai Istvan, neguțător – 20 cr., Volf Cesler, speculant – 20 cr., Benjamin Roter, speculant – 19 cr., Leib Nusbecher, speculant – 10 cr., Efreim Gottlieb, speculant – 1 fl., opidul Rodna economi 4 fl.; suma 40 fl. 80 cr.; care s-a contribuit în bani gata din cercul politic al Rodnei-Veche în favoarea francezilor răniți.

Rodna-veche în 23 Februarie 1871¹.

3. Prin stăruința domnului jude cercual al San-Georgiului Budurleanu contribuira:

Despre 62 fl. 35 cr. V. a. bani gata, 16 ¼ puți scame, 50 legături de pense și 4 coți pense de lin oferiti din partea comunelor San-Georgiul român pentru vulnerații și nenorociti locuitori din Franța, - care s-au predat astăzi onoratului comitet culegător de ajutoarele respective în Năsăud prin aceasta se contractează și anume:

De la Simion Tanco, vice-protopop și paroh în San-Georgiu – 3 fl., Toma Timoce, magistru în San-Georgiu – 1 fl., Nicolae Georgiția, cooperator – 1 fl., Nastasia Larion Ciocan, văduvă – 1 fl., Maxim Haliță, proprietar – 1 fl., Iovul Lupopaie, mproprietar – 40 cr., Irimie Șorobeteanu, învățător – 1 fl., Mihai Domide, învățător – 1 fl., Ladislau Graur, comisarul cărților funduare – 2 fl., Ioan Vasile Andresi, proprietar - 50 cr., Alexandru Șteopoaie, cantor – 50 cr., Gergely Garabet, neguțător – 20 cr., toți din San-Georgiu; de la comuna San-Georgiu ca corp moral 10 fl., mai mulți locuitori

¹ *Ibidem*, nr. 28 (22 martie/10 aprilie), p. 4.

COLECTA PENTRU RĂNIȚII FRANCEZI

din Ilva-Mică 3 fl. 70 cr., mai mulți locuitori din Feldru 12 fl. 14 cr., mai mulți locuitori din St. Iosif 1 fl. 40 cr., mai mulți locuitori din Leșu 13 fl. 44 cr. Suma 62 fl. 35 cr.

Apoi de la comuna Nepos 4 punți scame, de la junimea școlară Nepos 2 ½ punți scame și 13 legători, de la locuitorii comunei Feldru 3 ¾ punți scame, de la junimea școlară Feldru 2 punți scame și 37 legători, de la locuitorii comunei Leșu 4 punți scame, Laura Buta 4 coți pensă de lin.

San-Georgiu român 23 ianuarie 1871¹.

4. Prin stăruința domnului jude cercual al Zagrei, Hontilă, contribuiri:

Din comuna Zagra: DD. Roman Pop, învățător – 1 fl., Ioan drăgan, învățător – 1 fl., Gavrilă gavrilașiu, notar comunal – 1 fl. 50 cr., Macedon manu, învățător – 1 fl., Gavrilă Corbul, jude comunal – 50 cr., Ioan Zinveliu – 25 cr., Iacob Dâmbul – 25 cr., Gavrilă Bitia – 25 cr., Tănase Tursianu – 25 cr., Gavrilă Bobol – 25 cr., Luca dan – 50 cr., Filip Ilie – 25 cr., Matei Onișor – 25 cr., Gavrilă Maniu – 25 cr., Tordache Lihaciu – 25 cr., Teodor Tursianu – 25 cr., Gavrilă Maria Zinveliu – 10 cr., Luca Drăgan – 25 cr., Vasile Onișor – 25 cr., Nechita Moțiu – 10 cr., Nicolae Neamțiu – 10 cr., Petru Boșioță – 10 cr., Isidor Hostia – 25 cr., toți economii, o binefăcătoare 5 fl., Ștefan nemeșiu, econom – 25 cr., Andrei Zinveliu, econom – 25 cr., Avram Diamantstein, arendaș - 50 cr., Antoniu Theil, comisar – 2 fl.

Din comuna Poieni: DD. Gavrilă Vaida, colector – 50 cr., GFavrilă Pop, jude comunal – 25 cr., Vartolomeiu Bunculețiu – 10 cr., Nechita Fetea – 10 cr., Iacob Morar – 10 cr., George Fetea – 10 cr., Iacob Dudeu – 10 cr., Maria Epure – 10 cr., Iosif Cotorusiu – 10 cr., Pantelimon Mureșianu – 10 cr., Ioan varga – 15 cr., Ieon Zinveliu – 25 cr., toți economii.

Din comuna Mocod: DD. Toma Hontilă, jude cercual – 2 fl., Vasile vertic, accesit – 50 cr., Ștefan Puica, adj. cerc. – 50 cr., Cristina Iftene – 30 cr., Simion Birkfeld, arendator – 1 fl., de la mai mulți 8 fl. 20 cr., Mitrofan Văsieșiu, colector – 20 cr., Demian Mureșianu, econom – 10 cr., Domide scridon, econom – 20 cr., Iacob Ursu, econom – 15 cr., Alexiu Bulbuc, învățător – 20 cr., Simion Hersch, neguțator – 20 cr., Bernhard Lichtenstein, neguțator – 12 cr.

Din comuna Mititei: DD. Maței Sângeorzan, jude comunal – 50 cr., Longin Tamasiu, notar comunal – 50 cr., Basiliu Șioldea, paroh – 50 cr., Petru zagrai – 20 cr., Dumitru Timoțe – 20 cr., Ștefan Nechiti – 20 cr., Gavrilă Lazar – 20 cr., Pahone Pop – 20 cr., Gherasim Călin – 10 cr., Ignat nechiti – 10 cr., Ștefan Oproaie – 10 cr., Dumitru Sforgace – 10 cr., Mihai Fetinca – 10 cr., George Pop – 10 cr., Dumitru Călin – 25 cr., Gavrilă Zagrai – 25 cr., toți economii, de la mai mulți 5 fl. Suma 41 fl. 87 cr.

Mocod în 28 Februarie 1871.

Cu totul suma de 238 fl. și 3 cr. v. a².

¹ *Ibidem*, nr. 29 (26 martie/14 aprilie), p. 4.

² *Ibidem*, nr. 30 (29 martie/17 aprilie), p. 4.

CALEA FERATĂ LA ILVA-MARE

DR. VICTOR ONIȘOR

Calea ferată din ținutul Năsăudului, de interes local, e dată circulației de la 1 Mai a. c., purtând zilnic 3 trenuri în sus, de la Beclean la Ilva-Mică, și 3 trenuri în jos. Scopul cel mai nemijlocit la clădirea acestei linii ferate, de o lungime de 43 kilometri (până în Beclean la gară lungimea e de 48 kilometri), a fost ca să servească ca un mijloc bun de comunicațiune la exploatarea pădurilor administrate cumulativ ale celor 44 comune foste grănicerești din districtul Năsăudului. Căci, cu acest mijloc de comunicațiune, transportarea materialului de lemn e cu mult mai ieftină și mai înlesnicioasă. Drept urmare a acestei transportări, s-a prevăzut că pădurea se va vinde mai scump decât până acum, iar din aceasta pentru comunele proprietare va rezulta un profit, o dividendă, mai mare din administrarea pădurilor.

Această prevedere s-a și împlinit, căci a fost o prevedere generală de negoț, și pădurile care s-au vândut în primăvara anului acestuia, din Valea Leșului și a Ilvei-Mari, au fost cumpărate cu 1400 cor. de jugăr – un preț care nici nu-l aflăm de tot exagerat în consolidarea mijloacelor de comunicațiune și a urcării generale în timpul din urmă a prețului la materialele de lemn. Ca să ajungă acest preț, nu a fost de ajuns că cele 44 comune din districtul Năsăudului au contribuit cu 3/4 milion de coroane la cheltuiala de clădire a liniei Beclean – Ilva-Mică și s-au obligat a contribui în același raport și la clădirea liniei Ilva-Mică – Rodna, ce este a se clădi tot de aceeași societate, în 3 ani următori deschiderii căii ferate deja făcute, ci a luat angajamentul de a clădi exclusiv pe cheltuiala sa calea ferată de la Ilva-Mică, pe Valea Ilvei, peste comunele St.-Iosif, Măgura și Ilva-Mare, până la locul de prelucrare a lemnului din pădure și pe Valea Leșului, asemenea până la locul unde se va face fabrica de fierăstrău. Prin urmare, în interesul valorizării cu preț a pădurilor, comunele aduc jertfe din cale afară de grele. Aceste linii ferate s-au proiectat a se face numai cu șine înguste, se înțelege, ca cheltuiala să fie mai mică, și numai cu menirea de a transporta pe ele material.

La stăruința comunelor interesate s-a prevăzut în echiparea obiectelor de circulație, ca să se acvire și obiectele de lipsă pentru transportul de persoane, dar numai pe linia către Ilva-Mare, pe linia din Valea Leșului, după cum sunteți informați, va fi numai aranjament pentru transport de material. Acest transport de persoane, așa cum s-a angajat direcțiunea silvanală a-l face, e limitat și anume în așa fel că dacă vagoanele puține pentru transport de persoane se vor umplea în Ilva-Mare, măgurenii, poienarii și leșenii vor aștepta trenul ca să meargă joia la Năsăud și, fiind plin deja din Ilva-Mare, va trece pe dinaintea lor și le va spune că nu-i poate lua, iar ei vor fluiera a pagubă și vor rămânea pe jos neputând să meargă la Năsăud la târg, cum am văzut într-o joi, că a lăsat motorul la Beclean pe mai mulți târgari la halta din Mititei care, neavând loc în motor - fiindcă dirigentul circulației de la gara Beclean a uitat că joia e târg la Năsăud și n-a mai pus un vagon la motor - au trebuit să rămână jos și dacă le place să-și îplinească gândul din ziua aceea, să plece pe jos la târg.

DR. VICTOR ONIȘOR

În felul acesta, trenul de la Ilva-Mare nu e în stare să satisfacă al doilea scop al clădirii acelei linii din partea comunelor, prevederea circulației de persoane din acele comune care contribuie din averea lor cu o mare parte din clădire. Iar, în interesul populației din comunele atinse de calea ferată, acest scop e înainte de toate. Provenire din partea celui ce va administra circulația, nu mai așteaptă nimeni, după experiența ce o avem cu regularea mersului trenurilor pe celelalte linii la care comunele au contribuit.

Aceste neajunsuri ar fi de delăturat din bună vreme din partea factorilor competenți.

Dar, un interes de ordin mai înalt, ar trebui să îndemne pe cei în drept a reclama clădirea pe Valea Ilvei a unei linii cu șine normale. Despre aceasta vom scrie într-un articol următor¹.

II

Am arătat în numărul trecut că, unul din neajunsurile cele mari ale căii ferate ce se clădește pe Valea Ilvei, este că transportul de persoane va fi limitat. Al doilea neajuns, și mai mare, este că nu se clădește o linie ferată cu șine normale, ci cale ferată cu șine normale, ci cale ferată cu șine înguste, cum se află în Ardeal, de la Alba Iulia la Zlatna. În special, acest al doilea neajuns, mi-a dat motiv la scrisul acestor șire.

Este în proaspătă aducere aminte a frunțașilor din acest ținut broșura de propagandă a d-lui Hojtsy Pal, astăzi deputat cu influență în partidul de la putere, prin care plănuia clădirea unei linii ferate cu șine înguste de la Beclean la Rodna-Nouă și de la Ilva-Mică la Ilva-Mare. Această idee a și fost părtinită din partea acelor comune, care credeau că nu pot ajunge la drum de fier decât realizându-se planul lui Hojtsy. Dar, a fost respins de toată lumea, de la noi și, în special, de majoritatea comisiunii de opt, - care s-a ocupat cu acest plan într-o ședință conchemată de urgență în această chestiune – acest proiect de cale ferată, ca necorespunzător vremilor de astăzi și cerințelor care se pun azi la o cale ferată.

A fost o vreme când frunțașii din ținutul Năsăudului au fost, din principiu, împotriva oricărei căi ferate. Erau motivele generale, cunoscute din economia națională, contra instituției căilor ferate. Dar au trecut anii la mijloc și s-au schimbat vederile oamenilor, au ajuns înșiși frunțașii comunelor năsăudene de au cerut ca să li se clădească drum de fier. Oamenii noștri s-au emancipat în vederi și, deși deocamdată era vorba de o linie de drum de fier de interes local și, în special, pentru transportarea lemnului din păduri, dar nimeni nu era străin de planul de a se clădi, la noi, o cale ferată de funcțiune cu Bucovina, care să îndrepte pe acest drum, despre care experții spun că e cel mai scurt între Odessa și Viena, transportul dintre Orient și Occident. Pe atunci, se spunea că potrivnici la realizarea acestei idei erau marii acționari, cu legături puternice în cercurile stăpânitoare, ai căii ferate nordice din Galiția care trebuiau să sufere pierderi dacă circulația se îndrepta pe la noi și nu mai trecea pe drumul lor. Dar, se vede că acei acționari nu-și văd amenințate interesele lor, de vreme ce calea ferată de la Beclean la Ilva-Mică s-a clădit și, în curând, se va clădi continuarea acelei căi la Ilva-Mare, până în fundul văii. În Bucovina, drumul de fier, azi, nu e numai până la Câmpulung, ci e adus cu mult mai aproape de noi, până la Dorna. De la Dorna până la Ilva-Mare nu mai e depărtare decât de 40 kilometri – socoteală aproximativă, -

¹*Revista Bistriței*, Bistrița, Anul III, 1907, nr. 24 (23 iunie/6 iulie), p. 1.

CALEA FERATĂ LA ILVA-MARE

iar pe Valea Ilvei-Mari la Dorna e terenul cel mai potrivit, din punct de vedere tehnic, pentru a se putea face funcțiunea de cale ferată cu Bucovina, nefiind nevoie de a se face nici chiar vreun tunel pentru a lega prin cale ferată Ardealul de Bucovina.

Și în acest moment de însemnătate istorică pentru dezvoltarea comunicațiunii ținutului nostru, când emitem așa de aproape de realizarea funcțiunii de importanță internațională, noi suntem așa de înguști la vederi și din banii comunelor foste grănicerești tolerăm ca să se clădească o cale ferată cu șine înguste, care nu va fi potrivită nicicând, că luându-se de bază, să se clădească mai departe linia internațională.

E adevărat, că comisiunea de opt, ca reprezentanța comunelor, s-a ocupat per tangentam în ședința de primăvară și cu chestiunea acestei căi ferate, când a votat preliminarul de cheltuieli al anului 1908. Dar, atunci, a trecut repede peste chestiune, fără a discuta asupra întrebării șinelor, care e de o importanță capitală. Dacă nu a discutat-o atunci, credem că e momentul potrivit să o discute acum și să reclame clădirea unei căi ferate cu șine normale, care întrunește în sine toate condițiile unei căi ferate și care e în stare să mulțumească mai bine și exigențele de comunicație locală.

E vorba de o plasare a unui capital mare din averea celor 44 comune în acest drum de fier și dacă acum e lipsă să se facă, - aceasta acum nu o mai întreabă nimeni, - cu atât e mai de lipsă să se facă în mod rentabil pentru comune, ca banii cheltuiți cu drumul de fier să aducă și un oarecare profit acelor comune.

Comunele au capital plasat în acțiunile societății acționare, care a clădit linia Beclean – Ilva-Mică, dar aceste acții nu sunt de prioritate și e aproape sigur că acest capital nu va aduce nici un venit. În aprilie 1905, fruntașii comunelor s-au ferit de a și intra în ideea de a clădi calea ferată din venitele pădurilor. Căci le-a fost frică de o investire așa mare.

Acum comunele fac cale ferată. Dacă o fac, să fie corespunzătoare condițiilor de comunicație, să satisfacă necesitățile locuitorilor din comunele atinse de calea ferată, mai presus de toate să aibă șanse de rentabilitate.

Aceste condițiuni le întrunește numai calea ferată cu șine normale. Comisiunea de opt e factorul chemat să-și spună cuvântul¹.

¹Idem, nr. 25 (7/20 iulie), p. 1.

GAVRILĂ NECHITI

- Un învățător veteran -

ILVA-MICĂ, 28 APRILIE 1908

Comuna Ilva-Mică, azi, a îmbrăcat haine de jale. Astăzi am petrecut la groapă pe cel mai vrednic bărbat din Ilva-Mică, pe Gavrilă Nechiti care, o jumătate de veac, a fost stâlpul comunei noastre, lucrând pentru neam, școală și biserică. Un tată bun ne-a fost nouă ilvanilor și un crescător adevărat, pentru aceea zi, toți cu mic și mare, tineri și bătrâni, mai așa încărunțiți ca și el, l-am petrecut la groapă între lacrimi de durere.

Născut în Ilva-Mică la 1834, de la etatea de 16 ani a purtat sarcina de învățător 30 ani, când a venit pe pensie în 1880. În acest interval e de admirat răbdarea, perseverența și abnegațiunea lui dovedită întru împlinirea misiunii sale. Prin sânguința de fier și tactul excelent, și-a câștigat iubirea, încrederea și respectul mai marilor săi, așa încât, deși de la 1860 pe lângă oficiul de învățător, a purtat și oficiul de notar comunal până în 1871, iar de atunci ca [și] cassar comunal, totuși toate aceste trei posturi grele și împreunate cu mare răspundere, le-a împlinit conștiincios și cu laudă. Față cu oamenii era foarte afabil, cum putea, ajuta pe fiecare. De la dânsul nimeni nu ieșea nemângâiat, pe nimeni n-a ocărât, nimănui n-a făcut ceva rău, s-a îndestulat cu puținul său, nu a căutat folosul său propriu, ci binele comun. În toată viața sa l-a caracterizat o modestie, ce mai mult face decât vorbește, mai mult acopere și ascunde vredniciile sale, decât le arată și le trâmbiță în lume.

În școală, în cancelarie, la biserică ca curator primar, în familie, între prieteni, pretutindeni îl aflăm năzuind spre lumină, dreptate și adevăr, spre iubire, iertare și pace. E cunoscut, cum satele din jur Feldru și Nepos au purtat un proces monstru cu satele vecine săsești; Iadul și Dumitra, pierzându-l. Tacticii lui Gavrilă Nechiti e a se atribui că ilvanii nu s-au încurcat în acest proces.

Ca curator primar la clădirea bisericii noi, cu care s-ar putea lăuda orice sat de frunte - după contele Episcopul emerit Dr. Dominic Zichy care a locuit la Maieru - și care a purtat spesele bănești, are partea leului.. era în pre-seara sărbătorii *Intrarea în Biserică* la anul 1872, învățătorul și curatorul primar Gavrilă Nechiti e chemat de oarecine afară, unde în caleașcă îl aștepta contele Dr. Dominic Zichy, cu care răposatul era cunoscut, și-l întreabă: *Vreți să facem biserică la voi?* La aceasta îi răspunde curatorul: *cum să nu vrem Măria Ta, dar suntem săraci.* La ce răspunde contele: *fac eu biserică, voi numai adunați materialul.* Și din acea oră, răposatul n-a încetat, atât cu fapta, cât și cu sfatul a îndemna oamenii la adunatul materialului,

GAVRILĂ NECHITI – UN ÎNVĂȚĂTOR VETERAN

premergând singur ce exemplul și, iată, că în primăvara următoare, 26 Mai 1873, s-a și pus fundamentul.

Prevăzând răposatul că de ce însemnătate mare au să fie fondurile școlare confesionale, ca [și] cassar comunal, s-a îngrijit ca fondul școlii să se înmulțească, de aceea și-a dat toată silința să încaseze interesele regulat și făcând aceasta, a ajuns acolo că Ilva-Mică, azi, se poate lăuda ca nici o altă comună pe Valea Someșului cu un fond școlar confesional care-și poate acoperi lipsurile școlare fără de alt ajutor și în aceste vremuri grele.

Ca tată de familie, încă și-a împlinit datoria, premergând și în aceasta cu exemplu, purtându-și fiii la școală.

Deși Gavrilă Nechiti a purtat atâtea oficii, doară și-a adunat averi, doară și-a ridicat palate? Nu, nimic, căci și acum la adânci bătrâneți a rămas tot acela care a fost și înainte de aceasta, un învățător în pensie și un cassar comunal modest și retras. Dar, totuși, și-a câștigat niște averi, niște comori, care nici furii nu le fură, nici gurile rele nu le pot micșora, și acelea sunt simțămintele de recunoștință ale consătenilor săi. Consătenii s-au convins că răposatul n-a fost un năimit, cu un adevărat și bun slujbaș și părinte. Toate acestea i le-au răsplătit consătenii făcându-i onoarea cea din urmă, cum nu s-a mai văzut pe sate. L-au petrecut, mic și mare, de la casa fiului său până la biserică unde s-a oficiat prohodul de 7 preoți, rostind predica preotul din Sebeșul de Sus, Ioachim Groze, iar deasupra gropii a vorbit d-l notar din Feldru, Grigore Bancu, în mod pătrunzător, storcând lacrimi din ochii tuturor. Pe când țărâna cădea pe sicriu, cu zgomot, ne-am întors spre casa mortului, aducându-ne aminte de cuvintele poetului:

*Fericit e cel ce-n lume, fără de a fi roșit,
Poate încă a ne spune, cu mândrie: sunt cinstit¹!*

¹ *Revista Bistriței*, Bistrița, Anul IV, 1908, nr. 17 (26 aprilie/9 mai), p. 2 (articolul este semnat cu pseudonimul *Ivanul*).

COMUNISM

PRELUNGIREA TERMENELOR PENTRU PERSOANE DIN ACTUALUL JUDEȚ BISTRIȚA-NĂSĂUD AFLAȚI ÎN UNITĂȚI ȘI COLONII DE MUNCĂ

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Unitățile și coloniile de muncă au fost un important instrument utilizat de autoritățile comuniste împotriva opozanților politici și a tuturor celor care erau considerați „dușmani ai regimului”. Unitățile de muncă au fost înființate prin Decretul nr. 6/1950, fiind menite să contribuie la „reeducarea elementelor dușmănoase Republicii Populare Române”. Decretul lăsa loc la abuzuri prin definiția vagă dată categoriilor de persoane ce urmau a fi internate în unități de muncă: erau vizați toți cei care amenințau sau defăimau construcția socialismului prin fapte care nu puteau fi considerate infracțiuni. Dar abuzivă era mai ales procedura de internare: nu era nevoie de un verdict al justiției, decizia fiind luată de Ministerul de Interne, pe baza unei anchete a Securității sau Miliției. Durata detenției era de 6 luni până la 2 ani, cu posibilitate de extindere până la 5 ani¹.

În cele ce urmează vă vom prezenta decizii emise în anul 1950 care priveau direct locuitori din județul nostru care au fost internați un asemenea unități de muncă, cărora li s-au prelungit termenele de internare.

Decizia nr. 104:

- Săndulescu Spiridon din Bistrița, cu 24 de luni².
- Combei Mihai din Bistrița, cu 24 de luni³.

Decizia nr. 419:

- Lucian Valea Alexandru din Sângeorz-Băi, cu 24 de luni⁴.
- Blum Hanonie din Cepari, cu 3 luni⁵.

Decizia nr. 526:

- Oltean I. Ion Zanoaga din Năsăud, cu 24 de luni⁶.
- Oltean I. Ion Livada din Bistrița, cu 24 de luni¹.

¹ www.cnsas.ro/decizii.html.

² Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), Fond Documentar, D 000055, vol. 6, f. 9, poz. 64.

³ *Idem*, f. 10, poz. 135.

⁴ *Idem*, f. 23, poz. 6.

⁵ *Idem*, f. 23, poz. 17.

⁶ *Idem*, f. 41, poz. 306.

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Decizia nr. 576:

- Mathe Bernard din Uriul de Sus (Someș), cu 24 de luni².

Decizia nr. 50:

Nr. crt.	Numele și prenumele	Localitatea de unde provine	Durata (luni)
189.	Mareș Gheorghe	Bistrița-Năsăud	18
190.	Pop Nicolae	Bistrița-Năsăud	12
191.	Morozan Teodor	Bistrița-Năsăud	12
192.	Vlădescu Nicolae	Bistrița-Năsăud	18
193.	Sălăgean Faust jr.	Bistrița-Năsăud	6
194.	Nilvan Nicolae	Bistrița-Năsăud	12
195.	Cudrici Lupu	Bistrița-Năsăud	12
196.	Klein Ioan	Bistrița-Năsăud	12
197.	Dan Titus	Bistrița-Năsăud	6
198.	Imreh Gavril	Bistrița-Năsăud	18
199.	Șirlincan Ioan	Buduș	18
200.	Zamfir Ioan	Cușma	12
201.	Magyarosi Ioan	Jeica	12
202.	Melean Iacob	Pietriș	12
203.	Pușcarciuc Ștefan	Bistrița	6
204.	Loy Francisc	Bistrița Bârgăului	6
205.	Banyai Adalbert	Bistrița	12
206.	Gabor Gheorghe	Bistrița	6
207.	Buta Dumitru	Șieu Măgheruș	12
208.	Crăciun Ioan	Sântioana	18
209.	Oțelea Simion	Prundu Bârgăului	12
210.	Costin Vasile	Simionești	12
211.	Schuster Mihai	Bistrița	6

¹ *Idem*, f. 41, poz. 307.

² *Idem*, f. 55, poz. 20.

PRELUNGIREA TERMENELOR PENTRU PERSOANE DIN ACTUALUL JUDEȚ BISTRIȚA-
NĂSĂUD AFLAȚI ÎN UNITĂȚI ȘI COLONII DE MUNCĂ

212.	Kantor Ioan	Bistrița	12
213.	Sarkony Francisc	Bistrița	12
214.	Kandel David	Bistrița	12
215.	Boeriu Ioan	Bistrița	12
216.	Burghelea Mihai	Bistrița	12
217.	Mathe Ioan	Tonciu	6
218.	Turcu Pavel	Bistrița	12
219.	Moraru Alexandru	Bistrița	12
220.	Mărginean Ștefan	Simionești	12
221.	Torontai Martin	Tonciu	18
222.	Măgherușan Alexandru	Herina	24
223.	Griga Conon	Cușma	12
224.	Căpățână Ioan	Bistrița	6
225.	Pavel Ioan	Bistrița	6
226.	Olaru Ioan	Viișoara	6
227.	Taloiu Macedon	Prundu Bârgăului	12
228.	Ureche Silvestru	Bistrița	12
229.	Homei Ioan (n. 1905)	Telciu	18
230.	Pupăză Pavel	Telciu	18 ¹
231.	Homei Ioan (n. 1907)	Telciu	12
232.	Natu Paramon	Telciu	18
233.	Todică P. Ioan	Telciu	12
234.	Timoce Nicolae	Romuli	18
235.	Mihăilă Nicolae	Romuli	12
236.	Eremei Aurel	Rebrișoara	12
237.	Blum Romano	Cepari	12
238.	Vasilichi Pavel	Năsăud	6
239.	Grigore Gavrilă	Mocod	12

¹ *Idem*, vol. 7, f. 129, poz. 189-230

ALEXANDRU DĂRĂBAN

240.	Popescu Topoloveni Nic.	Bistrița	18
241.	Ruști Pompei	Măgura Ilvei	12
242.	Bidiugan Eronim	Ilva Mare	6
243.	Dumitrescu Nicolae	Rodna	6
244.	Tomi Alexandru	Ilva Mare	12
245.	Gălan Dănilă	Lunca Ilvei	6
246.	Jucan Aurel	Rodna	12
247.	Gălan Pavel	Ilva Mare	12
248.	Haliță Ioan	Sângerorz-Băi	12
249.	Nacu Dumitru	Năsăud	12
250.	Midrigan Dumitru	Năsăud	6
251.	Vrabie Constantin	Rebrișoara	6
252.	Zinveliu Gavrilă a lui Simion	Zagra	6
253.	Pop Pavel	Tăure	18
254.	Bodiu Petre	Rebrișoara	12
255.	Luca Ioan	Năsăud	6
256.	Ciocârlă Gheorghe	Rebrișoara	12
257.	Petrean Victor	Mintiu	6
258.	Lari Echim	Salva	6
259.	Cocan Petru	Rebrișoara	12
260.	Moldovan Dumitru	Mocod	12
261.	Șerban Sidor	Zagra	18
262.	Fetinca Tănase	Runcul Salvei	6
263.	Nistor Sidor	Năsăud	12
264.	Chitul Traian	Năsăud	12
265.	Manciu Gheorghe	Tăure	18
266.	Slăvoacă Valer	Lunca Ilvei	12
267.	Astalăș Valea Lucian	Sângeorz-Băi	12
268.	Bolfă Aurel	Anieș	12
269.	Rednic Ioan	Bistrița	6

PRELUNGIREA TERMENELOR PENTRU PERSOANE DIN ACTUALUL JUDEȚ BISTRIȚA-
NĂSĂUD AFLAȚI ÎN UNITĂȚI ȘI COLONII DE MUNCĂ

270.	Gondosh Ervin	Cușma	6 ¹
271.	Curta Eugen	Bistrița-Năsăud	6
272.	Marcu Vasile	Chiraleș	12
273.	Login Traian	Bistrița	12
274.	Rosenfeld Mihai	Bistrița	12
275.	Bălan Teodor	Blăjenii de Sus	12
276.	Cătană Ioan	Buduș	18
277.	Ursa Eftimie	Ardan	12
278.	Szocs Francisc	Țigău	12
279.	Greco Ștefan	Bistrița	12
280.	Diaconu Nicolae	Bistrița	24 ²

Decizia nr. 222:

- Capatana Ioan, Bistrița-Năsăud, cu 3 luni³.
- Luca Ioan, Năsăud, cu 3 luni⁴.
- Petrean Victor, Mintiu-Năsăud, cu 3 luni⁵.
- Dan Titus, Tiha Bârgăului-Năsăud, cu 3 luni⁶.
- Vrabie Constantin, Rebrîșoara-Năsăud, cu 3 luni⁷.

¹ *Idem*, f. 130, poz. 231-270.

² *Idem*, f. 130, poz. 271-280.

³ *Idem*, vol. 8, f. 36, poz. 10.

⁴ *Idem*, f. 36, poz. 11.

⁵ *Idem*, f. 36, poz. 13.

⁶ *Idem*, f. 36, poz. 14.

⁷ *Idem*, f. 36, poz. 15.

RAPORT GENERAL

- în legătură cu situația consolidării și integrarea bisericii foste greco-catolice la parohiile din Protopopiatul Ortodox Român Năsăud până la data de 25 aprilie 1971 și a activității pentru apărarea credinței strămoșești, în legătură cu acțiunea neoprotestantă și sectară -

ALEXANDRU DĂRĂBAN

În componența Protopopiatului Năsăud sunt 77 de parohii, din care 4 vechi ortodoxe, 70 revenite și 3 mixte. Procentajul la preoții deservenți este 1/3, respectiv, o parte vechi ortodocși, iar trei părți reveniți.

Pe teritoriul protopopiatului există un număr de 14 preoți nereveniți care ocupă diferite servicii la instituții și întreprinderi, iar 3 sunt pensionari, dacă în raportul nostru din 22 iunie 1970 s-a specificat că aceștia nu depuneau nici o activitate religioasă sau antiortodoxă, constatările de atunci încoace ne determină să afirmăm că am identificat acțiunea preotului pensionar Lazăr Sângeorzan, nerevenit, care participă în diverse parohii, în special la înmormântări, unde, prin convorbirile ce le are cu cântăreții, fie cu diverși credincioși, laudă pe aceia care se silesc să mențină vechile obiceiuri caracteristice cultului catolic și, după părerea protopopiatului, nu este străin de acțiunea dusă în parohia Lunca Ilvei de un grup de credincioși, care a avut ca rezultat pensionarea fostului preot vechi ortodox, Purcilean Simion.

Protopopiatul a întocmit și în trecut planuri de măsuri și s-a urmărit, îndeosebi, următoarele probleme:

1. Scoaterea din limbajul liturgic a expresiilor greco-catolice.
2. Depistarea și scoaterea din bisericile greco-catolice a relicvelor caracteristice cultului greco-catolic.
3. Trimiterea la cursurile de îndrumare de la Curtea de Argeș, îndeosebi a preoților reveniți.
4. Introducerea pangarului la parohiile revenite.
5. Schimburi de experiență între preoții reveniți și vechii ortodocși.
6. Schimbarea aspectului bisericilor revenite, în urma reparațiilor și zugrăvirii lor.
7. Înlocuirea cărților greco-catolice cu cărți de cult ortodoxe.
8. Întărirea conștiinței clerului și credincioșilor reveniți în problemele de cre-

RAPORT GENERAL

dință și ritual al bisericii ortodoxe.

9. Scoaterea din uz a unor obiceiuri caracteristice cultului greco-catolic.

La sfârșitul primului trimestru al anului 1971 constatăm următoarele:

Ad. 1. Spre marea mirare a noastră, după ce toți preoții au răspuns în scris că au eliminat complet limbajul liturgic cu expresii greco-catolice, la o înmormântare, în luna ianuarie, în parohia Lunca Ilvei au servit trei preoți reveniți și un vechi ortodox, iar cei trei reveniți și cântăreții au oficiat întregul prohod cu expresiile greco-catolice, lucru ce l-au recunoscut preotul Leonte Leon, revenit, preotul Purcilean Simion, vechi ortodox și l-au negat preoții reveniți Bulbuc Ovidiu și Coruțiu Titus. Au fost chemați la ordine toți cei trei preoți reveniți și s-a raportat, atât Sfintei Episcopii, cât și d-lui inspector teritorial al Departamentului Cultelor Bistrița. de la Episcopie nu s-a primit nici un răspuns la raportul nostru.

Așa cum am afirmat în celelalte rapoarte, preoții servesc – în afara excepțiilor amintite – în limbajul specific bisericii ortodoxe.

Ad. 2. În legătură cu scoaterea relicvelor greco-catolice din bisericile revenite, amintim și de data aceasta că, deși la fiecare biserică fostă greco-catolică exista Reuniunea „Mariană” care avea un drapel, toate acestea au fost depuse Episcopiei Ortodoxe Române Cluj, în afară de acela al parohiei Cristeștii Ciceului, care a fost depistat în 1970 și în ziua depistării lui s-a depus, de asemenea, Sfintei Episcopii. La următoarele parohii și la ora actuală, mai sunt statui de dimensiuni mari: Ilva Mare – 2 bucăți și parohia Coșbuc – 2 bucăți, și alte câteva obiecte mărunte în parohia Sânnicoară cu filiile Țentea și Apatiu.

Au mai existat, până în ultimul timp, busturi de dimensiuni mai mici pe crucifixe sau aparte la parohiile Ilva Mică și Telciu.

La ambele parohii s-a constituit din sânul credincioșilor un număr de inși care au ripostat împotriva scoaterii lor din uz. Un deosebit aspect negativ l-a prezentat situația din parohia Telciu, unde preotul Bondane Ioan, în cursul lunii martie și începutul lui aprilie, a detașat de pe o cruce bustul din ipsos a lui Iisus, iar cu ocazia curățeniei de sărbători în biserică, trei membri ai consiliului parohial, la instigarea cântărețului Ilieș Nicolae în vârstă de aproape 80 de ani, au reșezat acel bust pe cruce. Preoții locali au fost bruscați prin cuvinte jignitoare de către unii cetățeni, în majoritatea lor oameni compromiși și certați cu rânduirea socială, iscându-se discuții publice pentru aplanarea lor, care a luat proporții chiar în preserbarea Paștilor, m-am deplasat personal în sâmbăta de Paști, atât în parohia Telciu, cât și în parohia Ilva Mică, în asistența preoților locali și a preotului Roman Ioan, vechi ortodox din Năsăud, lămurind că obiectele respective sunt străine, nu numai de cultul nostru strămoșesc, ci și de neamul românesc, dându-se îndrumări parohilor ca, imediat după Paști, să le ridice, înlocuindu-se cu icoana răstignirii, lucru ce s-a făcut, care tot în ziua de 23 aprilie 1971, ziua Sf. Gheorghe, preotului Henciu Valer, titularul parohiei I Telciu, i s-a pus în vedere că s-a format un grup de 20 de persoane și în cazul că bustul nu va fi repus până duminică 25 aprilie a. c., i se va în-

RAPORT GENERAL

chide biserica, acuzându-i pe preoții locali că sunt hoți, căci au furat pe Hristos din biserică. Preotul Henciu Valer ne-a depus de urgență un raport a cărei copii o anexăm și noi prezentului.

Socotim că acești tulburători vor căuta, într-adevăr, să acționeze împotriva preotului închizându-i biserica; duminică dimineața 25 aprilie a. c., împreună cu secretarul protopopesc Frosin Gheorghe, ne-am deplasat la biserica din Telciu, unde am găsit pe credincioși în biserică, iar pe preotul Henciu Valer liturghisind.

Preotul Șerban Alexandru de la Ilva Mică raportează că tot în urma scoaterii statuetelor, a trebuit să stea ascuns la o casă a unui credincios timp de 5 ore, până s-au împrăștiat grupurile de tulburători care erau în stare de ebrietate. Anexăm și copia raportului preotului.

Relicve mărunte mai există, exemplu: Iisus în proeminență pe crucile din naia bărbaților și femeilor, la câteva parohii. Mai există și icoane din calea crucii, greutatea înlocuirii constă în faptul că nu avem icoane, protopopiatul a comandat prin Episcopie 1.000 de diferite dimensiuni, dar până în prezent nu s-a primit nimic.

Protopopiatul are un muzeu cultic, într-o încăpere de la casa parohiei Liviu Rebreanu, unde se păstrează toate obiectele primite și ridicate de la parohii, străine de cultul ortodox.

Ad. 3. Trimiterea la cursuri se face prin planificarea făcută de Sf. Episcopie.

Ad. 4. Pangarul a fost introdus la toate parohiile revenite, cu excepția parohiilor Zagra, Leșu Ilvei. La ambele sunt preoți reveniți.

Ad. 5. În fiecare an, în ultimii 10, protopopiatul organizează schimburi de experiență între preoți, în Duminica a V-a din postul Paștilor. Alăturat înaintăm tabelul nominal cu schimbul de experiență din anul 1971. Programarea acestui schimb de experiență se face pentru a urmări obiectivele planificate:

1. Mărturisirea credincioșilor.
2. Convingerea credincioșilor despre uniformitatea cultului
3. Predică dogmatică pentru apărarea credinței, ca răspuns acțiunilor neoprotestante și sectare în rândul credincioșilor.

Din rapoartele primite de la preoții care au executat schimbul de experiență din anul curent, reies următoarele părți pozitive: majoritatea parohiilor au eliminat relicvele greco-catolice și complet, folosesc limbajul liturgic ortodox, bisericile sunt bine îngrijite, credincioșii cercetează în număr frumos bisericile. Trecherile de la cultul ortodox la cultele neoprotestante sau sectari, în ultimul timp, stagnează.

Aspecte negative: aproape majoritatea cântăreților sunt oameni vârstnici și niciunul nu cunoaște nici cântarea psaltică și nici melodiile specific ortodoxe. Nu peste tot se practică cântarea omofonă. În cuprinsul protopopiatului doar parohiile Rodna, Telciu, Sângeorz-Băi și Năsăud I au coruri organizate.

În parohia Sângeorz-Băi, la biserica veche ortodoxă din Băi, se cântă pe melodii greco-catolice, deși înainte de reîntregirea Bisericii strămoșești, se cânta pe melodii ortodoxe, sesizează preotul Roman Ioan, care a servit acolo în schimb de ex-

RAPORT GENERAL

periență. În multe parohii nu îngenunche credincioșii în timpul Epiclezei. S-a constatat cu ocazia schimbului de experiență că la parohia Măgura Ilvei, unde titular este preotul Bulbuc Ovidiu, strana a folosit răspunsuri greco-catolice, lucru ce nu se întâmplă când, în parohie, cu vreo ocazie, servește protopopul. Această duplicitate, care reiese dintr-o serie de aspecte negative a consolidării unificării, se datorește lipsei de activitate pozitivă în domeniul consolidării unificării a preoților locali.

S-a constatat că în parohii mari, exemplu Ilva Mare, activitatea neoprotestantă sau sectară este foarte intensă, cât și în Lunca Ilvei, Poienile Zăgrii, Dumitra, etc., nu se datorește numai lipsei de activitate a preoților, dar se constată că lipsa preotului, exemplu vacanța parohiei Ilva Mare II, aduce multă apă la moara sectarismului. Am insistat în repetate rânduri pentru completarea parohiei, care este vacantă de mai bine de 2 ani, deși parohia este mare și are și casă parohială și a avut și solicitanți.

Neînțelegerile preoților, unde sunt doi într-o parohie, contribuie, de asemenea, la slăbirea unității parohiei sau la separarea lor în partide, așa cum este prea bine cunoscut cazul Rodna, care s-a soldat, în final, cu transferarea celor doi preoți, parohia în prezent este vacantă și ar necesita urgenta completare cu două cadre la cele două posturi vacante, hotărâte și capabile de a tocni tot ce s-a stricat. Suntem hotărâți să continuăm an de an schimbul de experiență anual, pe lângă faptul că, în mod obișnuit, în parohiile contaminate de culte neoprotestante și sectari, folosim, în special la înmormântări, preoți misionari, din rândul titularilor parohiilor noastre, acolo unde credincioșii cer mai mulți preoți la înmormântare, pe care îi repartizăm cu sarcini concrete în cuvântările ce le țin cu astfel de ocazii, exemplu: despre Sf. Cruce, Sf. Taine, Biserică, Greșeala repetării botezului, cinstirea Fecioarei Maria, etc.

Ad. 6. Toate reparațiile și lucrările ce se execută la biserici se fac cu formele legale și aprobările cerute. În ultimul timp se insistă pentru executarea picturilor și zugrăvelilor de către persoane autorizate și competente, pentru a păstra sau a introduce specificul picturii ortodoxe.

Ad. 7. Înlocuirea cărților greco-catolice, în mare parte, s-a făcut, dar nu se face definitiv din lipsa unora din editura ortodoxă.

Ad. 8. Pentru reîmprospătarea cunoștințelor clerului în apărarea credinței strămoșești, încă din 1970, lunar, cu ocazia distribuirii salariilor de stat, se face și un studiu biblic cu susținerea unui referat scris și completări prin discuții a unor părți biblice.

Preoții din protopopiatul nostru au parcurs cu această ocazie Evangheliile, cartea Faptele Apostolilor, Epistola către Romani I și II, către Corinteni ale Sf. Apostol Pavel. Insistăm în exegeza textelor, îndeosebi, asupra acelor rău tălmăcite de către neoprotestanți.

Ad. 9. S-a scos din uz cultul colectiv al rozariului, Calea Crucii, etc., caracteristice fostului cult greco-catolic. În parohiile Maieru, Mititei, Măgura Ilvei se

RAPORT GENERAL

mai fac mărturisirile în prima vineri din lună. Curios este faptul că, așa după cum am mai raportat, că și în biserica veche ortodoxă din Năsăud II s-a introdus obiceiul scos din biserica revenită I, a se liturghisi numai marțea și vinerea, căci după concepția fostului cult greco-catolic și concepția locală din Năsăud, marțea e a Sf. Anton, iar vinerea a Sf. Tereza.

În planul de măsuri viitoare, folosindu-ne de planificarea schițată la începutul prezentului raport, vom urmări încadrarea întru totul în rânduiala bisericii strămoșești.

CONCLUZII

Una din cauzele pe care le socotim cele mai importante în lipsa perfectării consolidării este nesinceritatea unor deservenți care, nici ei însăși, n-au convingere pozitivă și aceasta la câțiva din preoții mai în vârstă.

Altă cauză o socotim pe aceia că, în decursul celor 23 de ani trecuți de la întregire, au evitat a vorbi deschis oamenilor și, astfel, au rămas cu o duplicitate, atât preoții, cât și unii credincioși, această duplicitate manifestată la preoți, nu-i putem da alt epitet decât o lipsă de caracter. După părerea noastră, ar fi necesară ridicarea inamovibilității preoților de la parohiile unde nu aduc randament și pedepsirea lor pe linie administrativ-bisericească.

Considerăm că există, totuși, o reacțiune a fostului cult greco-catolic împotriva consolidării unificării și că, din umbră, autorii morali a acestora sunt relațiile de rudenie sau alte relații a vreunui preot nerevenit, cu fracțiunea care pune piedici consolidării.

Așa, de exemplu, în parohia Telciu, după ultimele informații, reiese că Todică Nicolae și Pop Ioan al lui Valeriu, capii instigației, sunt verișori primari cu fostul titular al parohiei, astăzi nerevenit, preotul Pop Grigore. Socotind că problema unificării nu este o problemă pur religioasă, ci are și aspectul ei național, am crede că ajutorul ar trebui solicitat și din partea altor organe de resort.

Năsăud la 25 aprilie 1971.

Protopop,
Pr. Adrian Peter

Secretar,
Pr. Grigore Frosin¹.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Dosar 3/A – *Probleme ale cultului ortodox*, f. 188-191.

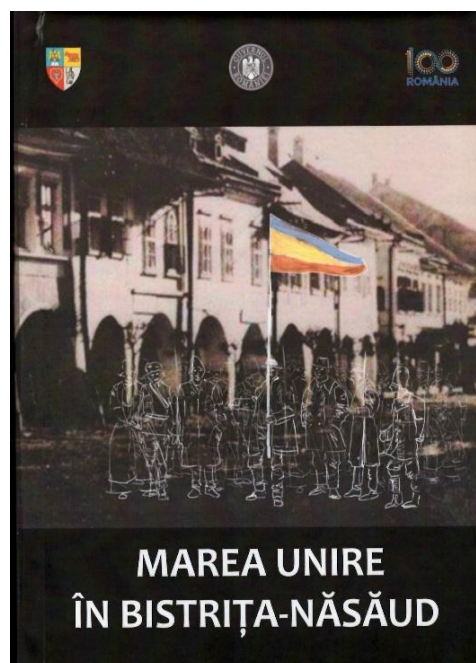

RECENZIE

Alexandru Uiuiu (coordonator), Andrei Păvălean, Camelia Târnovan, Legendi Levente, *Marea Unire în Bistrița-Năsăud*, Cluj-Napoca, Editura Grinta, 2018, 315 p.:

Mândri din naștere, bistrițenii nu s-au lăsat mai prejos de restul țării atunci când a venit vorba de celebrarea centenarului Marii Uniri, îndeosebi în ceea ce privește producția editorială. Astfel, doar pe parcursul anului 2018, au văzut lumina tiparului o serie de volume de documente (Adrian Onofreiu, Ioan Pinteș, Cornelia Vlașin, *Anul 1918 în județul Bistrița-Năsăud: contribuții documentare*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2018), culegeri de studii sau sinteze (Iuliu-Marius Morariu, *Țara Năsăudului în timpul Primului Război Mondial: aspecte memorialistice, socio-economice și culturale*, volum I și II, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2018), colecții de fotografii (Adrian Onofreiu, Cornelia Vlașin, *Chipuri din Marele Război: viața în imagini a combatanților din Bistrița-Năsăud*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2018), broșuri de popularizare (Corneliu Gaiu, Lavinia Moldovan, *Bistrițenii și Marea Unire*, Bistrița, s. n., 2018), care tratează problematica rolului jucat de românii bistrițeni în realizarea Marii Uniri. Printre acestea se numără și volumul *Marea Unire în Bistrița-Năsăud*, rezultat al unei munci laborioase, publicat cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Identității Naționale.

Publicat sub egida Direcției Județene pentru Cultură Bistrița-Năsăud, volumul este împărțit în trei secțiuni, care ilustrează domeniul de specialitate al fiecărui autor în parte. O primă secțiune (pp. 5-73), cea mai consistentă (din punctul de vedere al informației furnizate), este dedicată Primului Război Mondial și implicațiilor pe care acest conflict l-a avut asupra românilor bistrițeni. Capitolele acesteia, elaborate de filosoful Alexandru Uiuiu și tânărul istoric Andrei Păvălean, tratează problematica izbucnirii războiului, a implicării bistrițenilor în susținerea efortului de război (atât pe front, cât și în spatele acestuia), a parcursului pe care aceștia l-au avut pe diferitele segmente ale câmpului de bătălie, precum și a modului în care ororile conflictului au fost percepute de contemporani. Remarcăm faptul că cei doi autori au încadrat aspectele referitoare la românii bistrițeni, în contextul general al desfășurării Primului Război Mondial, utilizând, ca metodă de lucru, diacronia.

RECENZIE

Cea de-a doua secțiune a volumului (pp. 75-110), elaborată de Levente Legendi, realizează o repertoriere a monumentelor dedicate eroilor Primului Război Mondial (Budești, Țâgșoru, Șieu-Odorhei, Coasta, Șieu Cristur, Monor, Șanț, Dumitra, Feldru, Fântânița și Năsăud), repertoriu completat de o situație centralizată a monumentelor de for public din județul Bistrița-Năsăud.

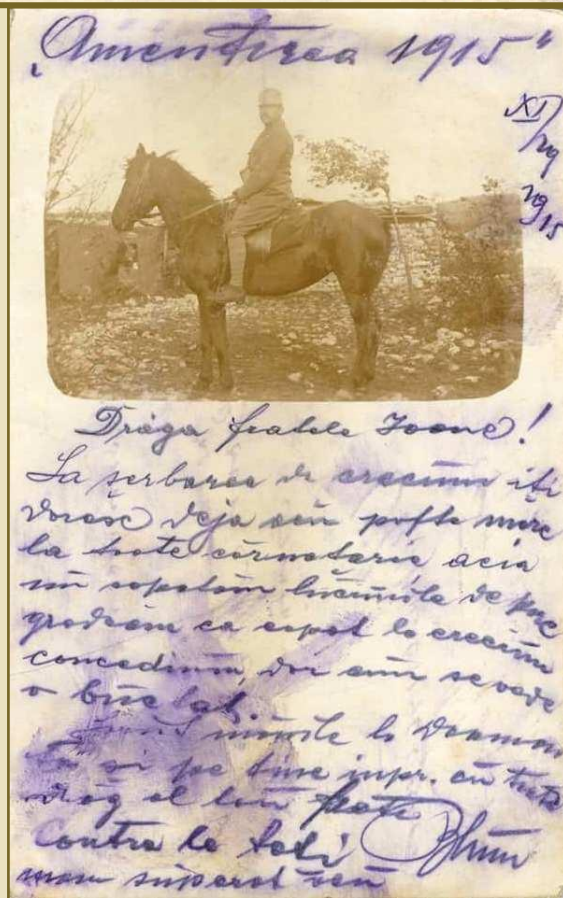
Ultima secțiune (pp. 111-281), elaborată de Camelia Târnovan, abordează problematica amplasării monumentelor de for public, oferind unităților administrativ-teritoriale ale județului Bistrița-Năsăud un veritabil ghid în acest sens.

Lucrarea este completată cu o anexă, intitulată „Album nostalgic: de la începuturile României moderne (1914-1918)” (pp. 285-314), în cadrul căreia sunt prezentate o serie de fotografii de epocă, înfățișând scene de luptă, momente ale Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia, personalități marcante ale vremii (regele Ferdinand I, regina Maria, Nicolae Iorga), însă fără a fi indicată sursa de proveniență a acestora.

Ne-am fi bucurat dacă volumul avut în vedere ar fi beneficiat și de un indice de nume și localități, un instrument absolut indispensabil unei lucrări de specialitate, extrem de util pentru cititorul grăbit, interesat doar de un anumit aspect al problematicii abordate de autori.

Făcând abstracție de criticile exprimate în rândurile de mai sus, lucrarea *Marea Unire în Bistrița-Năsăud* este o veritabilă contribuție adusă la cunoașterea implicării românilor bistrițeni în Marele Război și a modalității prin care diferitele comunități locale au înțeles să cinstească memoria celor căzuți pe câmpurile de bătălie (prin ridicarea unor monumente de for public, repertoriate de autori). Salutăm apariția acestui volum, care îmbogățește zestrea editorială a județului Bistrița-Năsăud, și stăruim ca autorii să revină cu o nouă ediție, revizuită.

Drd. Mihai-Octavian Groza
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș

Carte poștală reprezentând un soldat călare – 29 noiembrie 1915

Dragă frate Ioane!

La serbarea de Crăciun îți doresc deja poftă mare la toată cârnățaria. Aicea nu căpătăm mâncările de porc. Credeam căcapăt de Crăciun concediu, dar cum se vede o bucat.

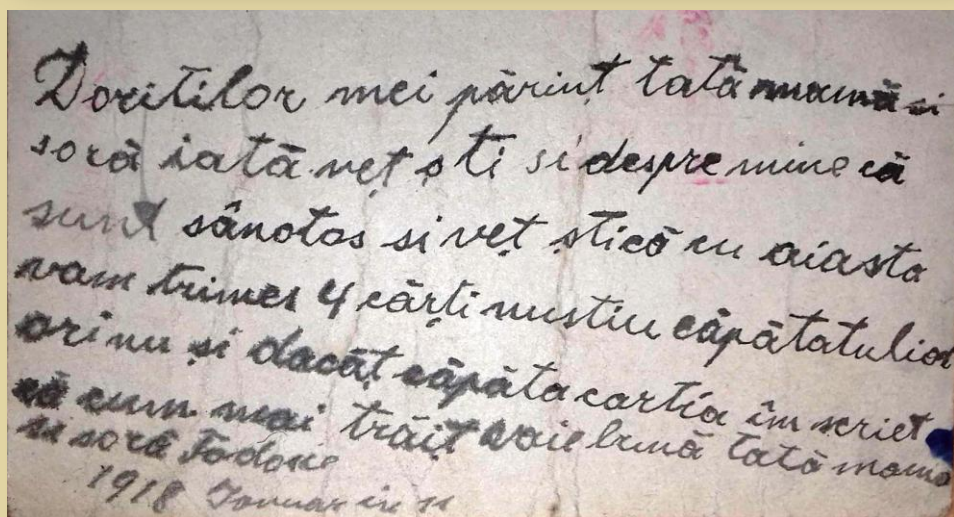
Sărut mâinile la doamna ta și pe tine împreună cu tot dragul, al tău frate Blum.

Contra la toți, sunt supărat rău

Adresată de Blum Joszef domnului învățător Marcu Ioan din Sângeorz-Băi

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond Învățător Ioan Marcu – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografiile și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI

Carte poștală trimisă de Doci Ilie,
prizonier în Italia în timpul Primului Război Mondial

Doritelor mei părinți, tată, mamă și soră, iată veți ști și despre mine că sunt sănătos

și veți ști că cu aiasta v-am trimis 4 cărți; nu știu căpătatuli-ați ori nu și dac-ați căpăta cartea, îmi scrieți că cum mai trăiți, voie bună tată, mamă și soră Todosie.

1918 ianuarie în 11.

- Aducem mulțumiri d-lui Mircea Ilieși (Feldru – Năsăud) pentru fotografii -

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229